

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

J. V. CHRISTENSEN

TIDER OG SKIKKELSER
I MIDTSJÆLLANDS
HISTORIE

(V)

SÆRTRYK AF RINGSTED FOLKETIDENDE

RINGSTED
FOLKETIDENDES BOGTRYKKERI
1919

**TRÆK AF
VOLLERSLEV OG GØRSLEV SOGNES
ÆLDRE OG NYERE HISTORIE**

Det gamle Tryggevælde Amt opstod som en Afløser af Tryggevælde Hovedlen, efter at den enevældige Konge havde ophævet Lensinddelingen i 1662.

Tryggevælde Amt bestod af Bjeverskov Herred*), Faxe Herred og Stevns Herred, hvilket sidste i Lenstiden havde hørt under København.

Da den første Amtsinddeling revideredes, saaledes at flere af de mindre Amter inddrogtes, blev Tryggevælde Amt lagt til Præstø Amt. Og dette er Aarsagen til, at Vollerslev, Gørslev, Bjeverskov

*) Domhus ved Bjeverskov Kirke i Henhold til en af Christian II. udstedt Forordning („Danske Samlinger 1867—68“).

og Lidemark Sogne den Dag i Dag ligger til Præstø Amt og danner et langt mod Nord frem-skudt Hjørne af dette Amt.

Efter den nye Valgkreds-inddeling faar disse Sogne, der tidligere hørte til Faxekredsen, Valgsted i Storehedinge, en By med hvilken de normalt ikke har nogensomhelst Forbindelse.

Landskabelig set danner de fire nævnte Sogne forøvrigt en afgrænset Helhed, der til alle Sider er omfattet af Skovstrækninger, en Undtagelse danner Grænsen mod Nord, hvor Køge Aa og Køge Aas danner en særegen Linie i Landskabet. Mod Vest danner Giesegaard-Skovene, mod Øst den nordlige Del af det østsjællandske Skovomraade naturlige Grænser; mod Syd danner spredte Skovstrækninger en Skellinie mod Terslev i Sorø Amt.

Den vestlige Halvdel af Afsnittet dannes af Volderslev-Gørslev Kommune.

Vi evner jo ikke at tidsbestemme vore Landsbybebyggelses Oprindelse. Men Landsbynavnene giver os vægtige Bidrag til at forstaa Ejendommeligheder ved denne Bebyggelse.

De to Sognebyer, vi her skal beskæftige os med, hører begge til den Art af store Landsbyer, der præges ved Navneendelsen „lev“. Der ligger — med Gørslev som Midtpunkt — indenfor en Cirkellinie med en 10—12 Kilometers Radius en Række Landsbyer med denne Navneendelse, saaledes Terslev, Ørslev, Førslev, Sneslev, Frerslev, Haslev — alle i Sorø Amt — og Kimmerslev i gl. Roskilde Amt. Man mener med nogenlunde Sikkerhed at kunne fastslaa, at alle disse Bynavne indledes med et oldnotdisk Mandsnavn.

Gøter og Ulwger.

Gørslev skulde da være ensbetydende med Gøterslev (efter det gamle Navn Gøter); vi ha-

netop for denne Bys Vedkommende en direkte Bekræftelse paa Teoriens Rigtighed, idet Gørslev i et Skøde fra Middelalderens Slutning (1463) — det ældste Dokument, i hvilket Byens Navn forekommer — nævnes som Gøterslev.

Navneudtalelser er jo og har i Tiden været varierende. Mange udtaler jo Gørslev som Gørsle' (ligesom Haslev i en lang Periode er udtalt Hasle — endda med den Virkning, at Byens officielle Navn er blevet „Hasle“).

Vollerslevs Navn menes at stamme fra Oldtidsnavnet Ulwger, og med dette Navn er der da i Tiden sket en naturlig Forandring, at det er blevet lettere at udtale. Generalstaben staver forøvrigt Navnet „Volderslev“. (I Odense Herred findes ogsaa et Volderslev). De andre Bynavne i Kommunen hører til andre Grupper i Landsbybebyggelsen og fortæller om nyere Tider.

Byerne med Endelsen „lev“ er

i Reglen Kirkebyer; det er de ogsaa her. Byerne der ender paa „inge“ hører ogsaa til de gamle og store Bygrupper. I Gørslev Sogn ligger

Sliminge,

en meget anseelig Bondeby. Ved den første bekendte Opgørelse af Jordegodset i Sliminge (fra 1682) havde Byen 21 Bønder. Det kunde godt tyde paa, at vi her staar overfor en gammel Stamby, der har faaet Navn af en Stamme, selv om Overhovedets Navn ikke kan verificeres i Byens nuværende Navn.

Tydningerne af Bynavnene paa „inge“ er forøvrigt meget afvigende. Nogle mener, at Navnet skal have været et Samlingsnavn for en Slægtbebyggelse, andre at Terrænet har haft bestemmende Indflydelse paa Navnet.

Men vore Forskere anser i det Hele taget Bestemmelsen af denne Navneendelses Betydning for at høre til Landsbyhistoriens van-

skeligste Emner: Paa Generalstabskortene har man glat væk strøget det ene „m“ i Navnet og ændret Bynavnet til „Slimenge“ — formentlig med Hentydning til Landskabets Karakter, Aaen og Engdragene ved denne. Denne Tydning er maaske rigtig; den støttes i hvert Fald af det gamle Videnskabernes Selskabs Kort over Danmark.

Byen har givet Sliminge Aa Navn; denne Aa falder ud i Køge Aa ved Bøgede Skel. (I Sverig findes ogsaa et Sliminge).

Yderst mod Nordvest i Sognet ligger den lille Landsby

Bøgede,

der vistnok i sin Oprindelse er en Enestegaard, en Sædegaard for en Væbner eller Ridder. Byen nævnes i de ældste Dokumenter som Bøghæ (Bøge); senere kaldes den Bøgitzgaard. Navnets Oprindelse er uklar, men har dog formentlig Hentydninger til store Skovstrækninger i Kværkeby og

Kimmerslev Sogne, der grænser op til Bøgede Marker.

Den Landsbygruppe, der er talrigst repræsenteret i vort Land, nemlig Byerne, hvis Navn ender paa „rup“, „drup“, „strup“ etc. er kun repræsenteret ved en eneste By i Vollerslev-Gørslev Kommune, nemlig Fløjterup. Disse Navne opstod som Udtryk for en Nybebyggelse, der har fundet Sted ved Overgangen fra Oldtiden til Middelalderen, omtrent paa den Tid, da Vikingetogene bragte Vidnesbyrd til Nabolandene om Nordfolkenes overstrømmende Livskraft.

Disse Nybebyggelser kaldes „Torper“, en Betegnelse, der er bevaret i enkelte Navne, men ellers i Almindelighed har antaget den foran antydede Form (rup, drup etc.). I Sverig er „Torp-“ Endelsen blevet beholdt uforandret, og en Beboer i saadanne Udbebyggelser kaldes endnu en „Torpare“.

Naar der kun findes én By

med Endelsen „rup“ i Vollerslev-Gørslev Kommune, skyldes dette en senere Udvikling af en anden Slags. Der har i Vollerslev Sogn været ikke mindre end fire Byer med denne Navneendelse; men kun en — Fløjterup — er blevet tilbage. De tre andre er blevet omdannet til Herregaarde og er sluttelig blevet opslugte af en eneste Herregaard, nemlig Juelund. De tre saaledes forsvundne Byer er: Herlufstrup (eller Hellestrup), Jonstrup og Tokkerup.

Disse Byer bar utvivlsomt Navn efter de Udflyttere, der er søgt bort fra den gamle Hovedby for at leve deres eget uafhængige Liv sammen med deres nærmere Slægt. Navnene Herluf, Jon og Toke synes jo tydeligt erkendelige i Byernes Navne. I Fløjterup er Navnet ikke saa let at erkende; her har utvivlsomt fundet en Omdannelse Sted i Tidens Løb.

Men de andre Landsbyer er tidligt gaaet op i Enheden og sluttelig i en fælles Enhed.

Jonstrups

Landsbytid er tidligst bleven afsluttet. Allerede i Aaret 1329 nævnes den som Hovedgaard, tilhørende Mogens Clemmensen Litle af Allinde ved Ringsted (And. Petersen: „Vallø og Omegn“. Ogsaa benyttet i det følgende). Denne Slægt, der ogsaa nævnes som Slægten Basse, havde Gaarden i en lang Aarrække, den gik i Arv enten i den lige Linie eller ved Giftermaal. Over den sidste Ejer af denne Slægt Basse — Jørgen Nielsen — og hans Viv, Karine Daaesdatter, findes der Ligsten i Volderslev Kirke. For ca. 200 Aar siden (ca. 1618) ejedes Gaarden af Hr. Emmike Sparre, der var en virksom Herre, som blandt andet i en lang Aarrække førte Proces med Kirkeværge Claus Plum ved Vor Frue i København „om et gammelt Træ og Egestubs Afhug udi en indgrøftet Ejendom, kaldet Volderslev Enghave.“

Alt til Datidens omstændelige

Rettergang henhørende blev mobiliseret: „Herredsting, Landsting, Rebmænds Tog, Oldinggang og kongelige Kommissarier og Ride-mænd.“

Han fik Egestubben, hvorefter han anlagde et Kontrasøgsmal mod Dr. Claus Plum, der dog blev frifundet for Emmike Sparres Søgsmal.

Emmike Sparre efterlod sig flere Børn, der imidlertid alle døde uden at efterlade sig Livsarvinger. Den sidstlevende hed Henning Sparre; han blev den sidste af den danske Linie af den endnu i Sverig blomstrende Æt.

Henning Sparre var gaact i udenlandsk Krigstjeneste, kæmpede bl. a. i Østerleden, kom her tilbage og stiftede Hjem; men det gik yderlig tilbage for ham.

Han døde 1697 i et Fattig-Hospital i Aalborg, og Omegnens Adel maatte ved Pengetilskud hjælpe til, at den forhutlede Ætling af en gammel Slægt kunde blive skikkeligt og hæderligt be-

gravet i Budolfi Kirke i Aalborg — hvilket da ogsaa skete.

Jonstrup skiftede gentagende Gange Ejere, indtil Gaarden i 1694 solgtes til Niels Juels Boder, Gehejmeraad Jens Juel. Paa den Tid laa til Jonstrup ialt 43 Tdr. frit og 293¹/₂ Td. ufrit Hartkorn (37 Bøndergaarde og 22 Huse).

Ved den Tid blev Gaarden nedbrudt. Hvorvidt dens gamle Plads endnu kan kendes, vides ikke; men i 1877 skriver A. Petersen: „Stedet hvor Jonstrup Gaard laa kan endnu paavises noget sydlig for Juellund i den saakaldte Mellemmark. En høj Bakke, der skraaner jævnt ned til alle Sider og f. T. benyttes til Grusgrav, bærer Navnet efter Gaarden, „Jonstrupbakken“, men om dens Bygninger med videre haves iøvrigt ingen Efterretninger.“ Der er ogsaa i 40'erne fundet Skeletter paa dette Sted.

Herlufstrup

har ligget Nordøst for Juellund paa en høj Bakke, hvor der endnu i 1877 saas Levninger af en dyb og bred Grav. Stedet, hvor Gaarden havde ligget, var der endnu opfyldt af Murbrokker og muligvis har der ogsaa der i Nærheden været Begravelsesplads, da der fandtes en Del Skeletter.

Herlufstrup har formentlig været Landsby til ca. 1586, da Byen — eller maaske Gaarden — af Frederik II. blev overdraget til Christoffer Rosengaard til Aastofte. Maribo Kloster ejede paa den Tid 3 Gaarde i Gørslev By. For Herremændene gjaldt det nu af Hensyn til Hoveriet at faa afrundet Godsernes Jordomraade saa meget som muligt, Christoffer Rosengaard tilhandlede sig da ogsaa samtidig disse tre Gaarde, som paa den Tid ejedes af Maribo Kloster og beboedes af Niels Torbernsen, Oluf Andersen og Oluf Thuesen.

Christoffer Rosengaard har

vistnok en for sin Tid (Frederik den Andens Dage) dygtig Mand.

Han hørte til en virksom, nu forlængst uddød Adels-slægt, der synes at have været stærkt knyttet til Ringsted Herred, og hvis Navn endnu lever i Rosengaarden i Kværkeby, som synes at have været Midtpunktet for Slægtens Eje.

Christoffer Rosengaard havde været »Hofsinde« paa Københavns Slot, senere Lensmand paa Lolland og Falster (Ravnsborg Len) og fik efter Lenets Overdragelse til Enkedronning Sophie (Frederik II.s Enke) en Del Gods i Midtsjælland.

Han døde den 17. Maj 1593 og blev 11 Dage efter stedet til Hvile i Roskilde Domkirke. Der staar paa hans Ligsten, at han er »den sidste Mand paa Sværdsiden

af den Rosenggaard
Stam og Slægt«.

Hans to efterlevende Søstre
Margrethe og Thale Ro-
senggaard arvede Herluf-
strup, og disse to Søstre, der
levede ugifte paa Herlufstrup
til deres Død — Margrethe i
1601 og Thale i 1612 — blev
ligeledes begravede i Roskilde.
Paa Jomfru Thales Ligsten i
Domkirken staar: Gud give
hende med alle tro Kristne en
glædelig Opstandelse.

Herlufstrup kom nu over i
en Sidelinje til Rosenggaard-
Slægten — en Arenfeldt,
hvis Slægtsnavn senere knyt-
tedes til Godsdannelsen Aren-
feldtsborg ved Bregentved,
der atter blev nedlagt — og
derefter skiftede Gaarden gen-
tagne Gange Ejere. 1656 til-
faldt Gaarden ved Arv Lave
Beck til Førlev, en af de
sjællandske Landsdommere,
om hvem et gammelt Skæmte-
vers siger:

Lave Beck
 var ingen Gæk,
 han raadte godt for Kongens Penge-
 sæk.«

Han afstod imidlertid allerede samme Aar Gaard og Gods til sin Søster, Jomfru Anne Beck, der fortjener at nævnes, fordi hun er en af de dygtige Kvinder, som den gamle danske Adel fostrede mange af. Hendes Dygtighed gav sig særlig til Kende som Arbejde paa at øge Godsets Omraade. Ved Udvidelse af Bøndergodset øgede hun Landgilde-Ydelsen fra 119¼ til 168½ Td. Byg; det tilhørende Skovomraade vurderedes til ca. 700 Svins Olden (svarende til ca. 29 Tdr. Hartkorn.)

Efter Anne Becks Død gik Herlufstrup Gods over i borgerligt Eje, idet Forvalteren paa Svenstrup, Andreas Andersen Bosel (eller Wohnsen)

købte det. Andreas Bosel ligger begravet i Vollerslev Kirke.

Ligstenen ligger i Gulvet lige foran Alterets Knæfald og har følgende Indskrift:

„Herunder huiler ædle og højactbare og forneme Andres Andersen Bosel, Proprietarius til Herlufstrup, fød i flensborg 1631, døde paa Herlufstrup den 25de Juli i hans Alders 60. Aar 1691, efter at han har levet her i Werden med sin dydædle Kieriste den Gudfryctige Matrone Barbra Jørgensdatter Niule et tierligt Ecteskab udi 23 Aar medens Herren dennem velsigned med 3 Sønner og 3 Døttre. Gud gifve hannem med alle troe Christne en glædelig Opstandelse.“

Hans Enkes anden Mand, Jørgen Svennesen, solgte 1694 Godset til Gehejmeraad Baron Jens Juel, der købte det paa Betingelse af, at baade Jonstrup og Herlufstrup kunde nedlægges og sammenlægges

til den nye Gaard, Juellund, som det var hans Agt at bygge.

Jonstrup Gods solgtes for 8500 Rigsdaler, Herlufstrup Gods for 5400 Rigsdaler (eller 36½ Rdl. pr. Td. Htk.)

Juellunds Oprindelse.

I Henhold til kgl. Bevilling af 8de December 1694 skred Jens Juel i 1695 til Opførelsen af Juellunds Gaard.

Hovedbygningen stod til Sommeren 1918, om end i ændret og ikke forskønnet Skikkelse.

Avlsbygningerne er fra 1868 (efter at Gaarden var brændt den 29. Juni 1867).

Jens Juel var 63 Aar, da han føjede Juellund til sit i Forvejen betydelige Godsomraade (Juellinge, Urup, Aalstrup og Taastrup*).

Gaarden opførte han egent-

*) Nuværende Christianssæde paa Lolland.

lig til Enkesæde for sin 3die Hustru, Dorothea Krag. Denne Adelsdame var kun 19 Aar gl., da den 63-aarige Jens Juel ægtede hende den 11. April 1694. De var kun gift i 6 Aar; saa døde Jens Juel, og Aaret efter ægtede hans 26-aarige Enke Christian den 5tes og Sophie Amalie Moths Søn, den 27-aarige Christian Gyldenløve til Gisselfeld. Aaret efter Ægteskabet (1702) førte Christian Gyldenløve en dansk Hjælpehær i Norditalien, og saaledes gik det til, at Jucllund blev solgt ifølge et i Norditalien undertegnet Salgsdokument, idet Rigmanden Hans Benzon købte Godset af Christian Gyldenløve.

Juellunds Bygmester og Navngiver, Jens Juel, er en højst interessant Skikkelse, interessant baade for sit Broderskab til Søhelten Niels Juel og — fornemmeligst — ved sin egen Personlighed.

Jens Juel

er en politisk Type fra den første Enevoldstid, en Mand, der skønt hørende til en af de gamle Adelsslægter, som fik deres Knæk ved Enevældens Indførelse, tog sin Plads under det ny Regimente og fyldte den med Dygtighed. Han var et Stykke af en Skandinav.

Trods de voldsomme Opgør mellem Nordens Folk, saa' han klart disses Fremtid bedst betrygget ved fælles Fremgang. Men han havde ganske vist ingen Tro paa, at det skulde lykkes.

Han var med i de positive Bestræbelser paa at bringe det dansk-norske og det svenske Fyrstehus paa en god Fod med hinanden gennem Knyttelsen af Slægtskabsbaand (den danske Kongedatter Ulrikke Eleonoras Ægteskab med Karl XI.

Han saa disse Bestræbelser briste, men oplevede ikke det

store Sammenbrud i den store nordiske Krig (Karl XII. og Frederik IV.).

En Modstander af Alliancepolitik.

Under det glørværdige Søslag i Køge Bugt stod han som sin dristige Broders kloge Raadgiver; men det er Diplomat en og Politiker en, der fortrinsvis paakalder Interessen for ham. I en Tid, hvor ellers al Statspolitik grundedes paa Alliancer, saa han klart Faren ved disse. Byg ikke Haabet om Landets Fremtid paa Forbund med fremmede Magter, udtalte han; Landet maa bæres frem af den indre Kraft. Ud fra dette Synspunkt arbejdede han paa at fremme Handel og Industri. Han saa ogsaa godt Betydningen af Landbrugets Fremgang. I 1697 — altsaa efter at han er kommet i direkte Forbindelse med de Egne, vi

her beskæftiger os med — udtaler han sig yderst pessimistisk om Landbrugets Stilling:

Den tredje Del af Landet maa regnes for ukultiveret, og det, der dyrkes, dyrkessaalde, at Jorden ikke giver nær en Tredjedel af, hvad den gav i forrige Tider. (Biograf. Lex.)

Men han forstod intet af, hvorledes Agrarproblemet skulde løses til virkelig Fremgang for Folket. I den Henseende fulgte han, som vi har set, Tidens Mode — Oprettelsen af store Godssamlinger, Nedlæggelse af Bøndergaarde, Forhold, der kun gjorde Forholdene endnu mere trykkelige for de tilbageværende Bønder, der fik mere Hoveri paa de større Godser.

Men for den almindelige Bedømmelse maa han staa som en af de Mænd, Historien næv-

ner med stor Hæder. Hans Danskhed var uomtvistelig i en Tid, hvor Tyskeriet brede sig. Hans Trofasthed var uangribelig; han glemte aldrig sit Venkab for Griffenfeld, og det var paa hans Foranledning, at Griffenfelds Datter blev gift med Baron Frederik Krag (og derigennem Stammaoder til Krag - Juel - Wind - Frijs'erne). En djærv og statelig Skikkelse var han med Diplomatenes tætsluttede Mund og skarpe Blik.

En Mand af Raad og Daad saa
 , mægtig,
 en Fyrst' i Israel, til alle Sager
 drægtig,
 en modig Admiral, i Nød et Anker-
 hold,
 i Vilderede viis, i Modgang Værn og
 Skjold.

Saaledes skrev Folkevise-Samleren P e d e r S y v, der var Præst i en af Jens Juels Kirker, Hellested, om ham ved hans Død.

Og det fuldstændiggør Billedet af Bygherren til Juellund i Vollerslev Sogn.

Hans for sin Tid anseelige Hovedbygning — et Sidestykke til den endnu staaende Juellinge Hovedbygning i Stevns — forsvandt som foran nævnt i 1918. I mange Aar havde Hovedbygningen staaet ubeboet. Den nuværende Forpagter (Krøyer) havde, ligesom vistnok hans Forgængere, brugt Hovedbygningen til Kornmagasin. Den nuværende Ejer af Gaarden, Greve A. Brockenhuus-Schack til Giesegaard, fandt, at dens værdifulde Bygningsemner kunde faa nyttigere Anvendelse. Den ejendommelige og i hvert Fald historisk mindeværdige Bygning nedreves, og Materialerne brugtes ved Opførelsen af en Villa til Grev Br.-Sch. i Hellerup eller solgtes. Der var Egetømmer af uhyre Dimensioner, og alle Lofterne var af

svære Planker. Murstenene er vistnok i sin Tid brændt paa et Teglværk ved Gaarden, der var berømt for sine gode Mursten.

Sammen med de to Hovedgaarde Herlufstrup og Jonstrup strøg ogsaa Landsbyen

Tokkerup.

Det var kun en lille By. Efter Matriklen af 1682 omfattede den to halve Gaarde og en Kvartgaard samt to Huse. I 1694 tillodes det Jens Juel at nedbryde disse Bygninger og lægge Jorderne til Juellund mod en Afgift af $76\frac{1}{4}$ Rigsdaller til Zahlkammeret (Statskassen), og samtidig afrundede han Godset ved Tilkøb, saaledes at dets Omraade strakte sig helt ind i Nabosognene Terslev og Ørslev. Hovedgaarden var paa $56\frac{1}{4}$ Td. Hartkorn og $7\frac{1}{2}$ Td. Skovskyld; Bøndergodset omfattede 58 Gaarde, 1 Bol og 29

Huse md 371 Tdr. Hartkorn og 11½ Td. Skovskyld, endelig Vollerslev, Gørslev og Terslev Kirker og Kirketiende, 73 Tdr. Hartkorn.

1751 kom Juellund i den Schackske Families Eje og blev dermed knyttet til Giese-gaard, idet det blev en Del af det S t a m h u s, som Grevinde Schack oprettede 1760 (umiddelbart før sin Død).

Herregaardene og Kirkerne bringer os jo de fleste Bidrag til vore Sognes Historie. Bondehistorien, den egentlige Landsbyhistorie, er i fremtrædende Grad navnløs. Man kender saa uendelig faa Navne paa dem, der gennem Aarhundrederne har vendt Furerne paa de Agre, som danske Bønder den Dag i Dag pløjer.

Vollerslev Kirke

er et ældgammelt Bygningsminde. Den er vistnok bygget af tre Gange: den vestlige Del

af røde Mursten først, den østlige Del (røde Mursten med brede Bælter af Kridtsten) senere og Taarnet og Vaabenhuset sidst. Kirkens ældste Dele stammer fra den tidlige Middelalder og er nok 7—800 Aar gl. Der findes i Kirken adskillige Ligsten, dels over Præster, dels over tidligere Ejere af Herlufstrup og Jonstrup.

Kirken ligger højt i Midten af Byen. Kirkegaarden er for nogle Aar siden bleven betydeligt udvidet. Inden Udvidelsen stod der i Kirkegaardens sydlige Hegn en Række høje og pragtfulde Elme. Da Udvidelsen fandt Sted, blev Elmene bortsolgte og fældede, men en fik paa Provst Th a n i n g s Forbøn Lov til at blive staaende. Den høje smukke Elm staar endnu paa Kirkegaarden og kaldes den Dag i Dag Provstens Elm.

Vollerslev Præstegaard har en anseelig Hovedbygning, op-

ført efter Præstegaardens Brand den 6. Juli 1863, og en meget stor Have med en Rigdom af Frugttræer; Haven, der i Tidernes Løb var blevet noget sammengroet, er i nuværende Sognepræst Kjær s Tid blevet bragt i udmærket Orden; en Plads til Folkemøder er indrettet i Haven.

For ca. 300 Aar siden — fra 1611—1619 — var

Jørgen Christensen Præst i Vollerslev.

Medens man ellers ikke kender meget til de Vollerslev Præster, véd man lidt om Hr. Jørgen, der havde et Sammenstød med den før nævnte Herremand til Herlufstrup, Niels Henriksen Arenfeld, der synes at have været en svar Overtræder af det 6te Bud.

Niels Arenfeld arvede i 1612 Herlufstrup efter Jomfru Thale Rosengard og tog Bolig paa Gaarden. Hans

tidligere Livsvandel havde været højst angribelig, og da han mødte paa sin nye Gaard med et Kvindemenneske, som han levede sammen med uden at være gift med, spurgte Hr. Jørgen Provsten i Bjeverskov Herred, Magister Claus Christoffersen i Herfølge, hvad herved var at gøre. Provsten anbefalede først Præsten at besøge Niels Arenfeld og »a d v a r e h a m p a a d e t v e n l i g s t e.« Det synes at have frugtet! Kvinden blev sendt bort.

Men Niels Arenfelds Fortid vrimlede af Fortilfælde. Og næppe var den ene Kvinde borte, før der kom en anden. Atter advarede Hr. Jørgen — maaske knapt saa venligt. Ogsaa dette tog Niels Arenfeld imod; men han forbedrede sig aabenbart ikke til Bunds. I hvert Fald endte hans Færd med, at han fik baade Bisp, Provst og Præst paa Halsen. Hans højst tvivlsomme For-

hold blev optaget til en grundig Prøvelse. Det blev forbudt Præsten at tage ham til Herrens Bord, og han maatte med »vaade Øjne« bedø om godt Vejr.

Til Slut stillede det sig saa kontrært for Niels Arenfeld, at han maatte søge Kongens Naade; han bad Rigsraadets Medlemmer om at bede om Naade for ham, idet de vel kunde tage Hensyn til hans Alderdom og andre ringe Vilkaar samt menneskelige Fejl og Brøst, der ikke er begangne af fri Vilje eller forhærdelig Forsæt.

Christian IV, der ikke var ukendt med Følgerne af Livets Fristelser, tilgav Niels Arenfeld mod, at denne udredede et mindre Beløb til et Hospital, og senere da Niels var død saa fattig, at der ikke var Penge til Begravelsen, lod Kongen ham begrave paa Slægtens Bekostning.

Gørslev

er jo Annex til Vollerslev, skønt Sognet er langt større og folkerigere end Vollerslev.

Gørslev Kirke er ogsaa en smuk og anseelig Kirke, højt beliggende i Gørslev By og omtrent midt i Sognet. Den er som Vollerslev Kirke bygget af flere Gange: Skib og Kor i den tidligste Middelalder, først med Bjælkeloft. Siden er Bjælkeloftet bleven erstattet med Krydshvælvinger, og dette er antagelig sket omtrent paa samme Tid som Vaabenhus og Taarn er bleven bygget. Paa Kirkens Nordside er der Tegn til, at der i gammel Tid har været en Dør, over hvilken der har siddet et Kridtstenshoved med et stort Skæg*).

Kirken rummer forskelligt

*) Et lignende Kridtstens Hoved har jeg set paa den søndre Ydervæg af Allindemagle Kirke, Sorø Amt.

gammelt Inventar, saaledes en Altertavle fra Christian d. IV.s Tid, en Granit-Døbefont, et gammelt Messing-Døbefad og Prædikestol, ligeledes fra Christian den IV.s Tid. Kirkeklokken i Taarnet holdt 300 Aars Jubilæum i 1915, idet den er støbt 1615.

I And. Petersens Beskrivelse af Gørslev i Vallø og Omegns Historie læses Side 356—57: »Paa Skibets Nordvæg er i en Træramme anbragt et vel udført Maleri paa Lærred, forestillende en ældre Kvinde mellem to midaldrende Mænd; under det findes en sort Marmortavle, som tidligere maa have haft en malet Indskrift og nederst staar Aarstallet 1677. Dette Maleri henhører rimeligvis til den ved Vaabenusets Vestside værende Ligsten af rødt Marmor med Indskrift (her gengivet i Nutids-Dansk): Denne Sten og Begra-

velsessted tilhører ærlig, agtbar og velfornemme Mand, Hendrik Eilersen von Haftig udi Gørslev samt hans kære Hustru, den ærlige, dydige og gudelskende Matrone Hilleborg Mikkelsdatter og deres Arvinger, Anno 1677, d. 2. Juli.«

Denne velfornemme Mands Navn kendes ogsaa fra den i 1682 optagne Matrikel og Markbog over Gørslev; thi i Markbogen nævnes Heinrich Eilertzen, Selvejer, som Ejer af fem Gaarde i Gørslev, af hvilke han selv beboede den ene, medens de fire andre var fæstede af andre Gørslev-Mænd.

I Gørslev By ligger et gammelt Voldsted, en høj Bakke, der tidligere var smukt beplantet, men hvis Plantevæxt i de senere Aar er bleven fældet, ligesom der i Tidens Løb er gravet en

Del af Bakken. For et lille halvt Hundrede Aar siden — maaske ogsaa senere — har man paa Voldstedet fundet svære Grundsten, røde Mursten, nogle Kridtsten og Rester af Granitsøjler. »Paa et i Giese- gaards Arkiv værende ældt Kort findes ikke alene Borg- pladsen, men ogsaa Ruiner af det gamle Taarn afsatte, lige- som der ogsaa findes betegnet at have været en Grav derom samt en Bro over Graven.« (And. Petersen: »Vallø og Om- eign.«) Nærmere om Borgen er ubekendt. Ved Forespørgsel paa Giese gaards Godskontor erfarer jeg, at Kortet ikke fin- des i Godsets Arkiv, ej heller i Rigsarkivet, hvor der ligeledes er forespurgt.

. . .

Indtil Udskiftningen for godt 100 Aar siden var alle vore Landsbyers Marker delt i

tre Vange,

der skiftevis dyrkedes med Rug eller Byg eller laa ud til Græs som Fælle d. Saaledes var danske Agre bleven dyrkede i Hundreder af Aar; i hver Vang havde hver Gaard en Række Agre, der laa spredt paa forskellige Steder i Vangen. Agrene laa i bestemt Rækkefølge i de saakaldte Aase, og Rækkefølgen svarede i Reglen til Gaardenes Beliggenhed inde i den sammenbyggede By. Udflyttere kendtes saa godt som ikke. Tæt op til Gaarden havde hver Bymand sin Toft, og inde i Byen var den fælles Samlingsplads, hvor Bystævnet holdtes. naar Oldermændene tudede paa Gade. Bystævnet var Bymændenes offentlige Forsamling, og her drøftedes alle de Anliggender, som nu afgøres i Sogneraad, Mejeri, Brugsforening, Forsamlingshus — ja, For-

samlingshuset er vel nærmest det, der er traadt i Bystævnets Sted. Reglerne for Bymændenes Ret paa Bystævnet var samlet i de saakaldte Vid'er eller Byvedtægter, der giver meget fyldige og interessante Bidrag til Bedømmelse af, hvorledes Livet formede sig i den gamle Landsby i Fællesskabets Tid.

Hver V a n g havde sit Navn som hver A a s havde sit.

V o l l e r s l e v s V a n g e var:
Kvægskovsmarken, Skovmarken og Boyrensmarken (maaske Bøgerendemarken).

G ø r s l e v V a n g e: Flebjergmarken, Bjerremarken og Skovmarken.

S l i m i n g e: Østermarken, Hessel- og Havemarken og Skovmarken.

F l ø j t e r u p: Lillemarken, Toftemarken og Mosemarken.

Bøgede bestod omkring 1680 af en enkelt Gaard.

Hvem der ejede Gaardene.

Ejerne af Gaardene var mange forskellige Mænd og Institutioner:

Af V o l l e r s l e v 15 Gaarde laa i 1682 de 12 til Jonstrup, de 3 til Hellestrup (Herlufstrup).

Af G ø r s l e v s 21 Gaarde ejedes de 5 af førnævnte Henrik Eilersen, 1 ejedes af Universitetet, 1 af Herredsfoged Jakob Gørtz i Hammer Herred, 2 Gaarde hørte til Ryttergodset, 9 Gaarde til Herlufstrup, 1 Gaard var Præstens Annexgaard, 1 laa til Vallø, 1 tilhørte Bendix Meesen, »Toggerød«. En Hestemølle ejedes af »Margrethe, sal Thyge Gath«.

Af S l i m i n g e s 21 Gaarde laa de 19 til Ryttergodset, 2 ejedes af en Mand i København.

Fløjterup bestod af 2 halve og 1 Fjerdingsgaard, af hvilke de 2 laa til Jonstrup og 1 svarede Afgift til Præsten.

* * *

Noget af det interessanteste ved Studiet af Landsbymar-
kernes Historie er

de gamle Aas- og Agernavne.

Desværre kan man kun delvis verificere de gamle Navne paa Udskiftningskortene, men en Del er dog bevaret! Ja helt til vore Dage lever i Folkemunde en hel Del gamle Navne, som ligesom Landsbynavnene har deres Rod i en fjern Fortid.

Dels i Markbøgerne fra 1682, dels paa de ældste Originalkort fra Udskiftningstiden (ca. Aar 1800) har man en Række af disse gamle Betegnelser bevarede. Vi skal nævne nogle af de mest karakteristiske af disse Betegnelser.

Nord for Køgevejen laa der

paa Sliminge Marker Skifter, der betegnedes som Teglledsagre, Raunedsagre, Hesled, Grønvejsagre, Ellebeksagre — alle disse laa i Strækningen Vest til Øst mod Kongsted og Bøgede og tildels mod Kjulerup Marker. Nærmere Vejen, men stadig Nord for denne, laa V. f. Sliminge Tvekiær og Kuldsagre, Ø. f. Byen Gammelledsagre og Rugknolleagre. Tager vi nu det formentlige tilsvarende Jordstykke og ser, hvorledes det benævnes for ca. 230 Aar siden, møder vi i Sliminge »Hesselmark«: Aakrogsagre, Hesselaas*), I Hesseled**), Holm og Agre ved Kongsted Skel — og saa de ejendommelige Navne S ø h l e n g e n e (de har sikkert været

*) I et Mageskifte af 1586 nævnes Gaarden »Hisselholm« i Gørslev.

***) Skal sikkert forstaas: »I Hesselnerne« dvs.: Hesselkrattet.

vaade!), Pilsestykkerne og Skidenliung (et Omraade, der utvivlsomt har været stærkt befængt med Ukrudt, deri L y n g.)

I Havemarken, der dannede den anden Del af denne Vang, H ø w e a a s e n (senere H ø w a g r e, der har ligget ud imod Køgevejen, S. f. denne; det har været højtliggende Agre, »Høj« bliver i ældre, tildels i endnu brugt midtsjællandsk Mundart til »Høw« med Udtale af »ø« som »ø« i »før«, »Dør« osv.); endvidere Gr ø n b r ø d r e a a s, E s s e k i æ r s a g r e, M a a r a g r e, H e l d e n a a s, L u n d s a g r e, K i e r l i n g e v r a a (dvs. Kællingekrog), A l m e r h ø j og A l m e r s k o v, S ø n d e r t o f t e n (i hvilken laa en lille Dam, »Jyndekær«), L e r b æ k a a s e n og D ø d h o l m.

Syd og Sydvest for Sliminge — ind imod Skovene — laa be-

gyndende ved Byen: Haar(d)-agre, Tjørnestumper, Bovredagre (?), Tjørnegræ, Breineskov, Hellestov, Peder Bondes Vænge, Hesthaug, Vaasvejsenge, Tveden og helt ude Syd for Sliminge Rambsenge og Rambsagre. Arealet Syd for disse Omraader var i 1800 »indtaget til Skovs Opelskning« (det nuværende Sliminge Hestehave.) Lige S. Ø. f. Byen op til Haardagre laa Skorpagre, hvis Navn ogsaa illustrerer Jordens Beskaffenhed.

De fleste af disse Benævnelser er vistnok nu glemte eller i hvert Fald helt gaaet af Brug. I Mands Minde er dog Udtrykket »Ude paa Ram« blevet brugt*). Paa »Rammen« laa i sin Tid en mægtig Sten,

* Meddelt af Forp. Tvedegaard, Sliminge Tvedegaard.

der, da den blev slaaet i Stykker, viste sig at indeholde »ca. 100 Læs Sten«.

Det vilde føre for vidt at foretage en Udredning af det Utal af Navne, der knyttes til de gamle Bondemarker. Vi skal blot endnu fra Gørslev nævne nogle Navne, som lader sig stedfæste. N. Ø. f. Gørslev ligger Flægberggaarden, og i 1682 hed Gørslev Rugvang Flebjergmarken. Altsaa véd vi, at de Navne, som nævnes i det følgende, er knyttet til det omliggende Omraade: Smedeaas, Lille Stetteaas, Ærtebjergaas, Kiulsaas(?)*), Skoretsaas(?), Snogeholm, Reffshøj, Smedetoft, Flebjergsaas, Vejrebergsaas, Flintholm, Espekær og Hestevangen.

*) Paa et Kort af 1797 findes Navnet »Kyvle Snav«, der muligvis er det samme.

Højdedraget S. Ø. for Gørslev hed Bybjergagre, et Navn, der lever endnu; en Tid var der Tale om at kalde den ny Station paa Ringsted—Køgebanen ved Gørslev for Bybjerg; den kom til at hedde Østervang efter en lille Skov. S. f. Byen laa Gæslinge Krogagre, Strivsagre, Rundemose, Anselbæksagre, Skadesnedsagre. V. og S. V. for Gørslev laa Balséragre, Vester Tved, Hyllekrogs Stumper, »Kalle-møg's« Agre og yderst ude Asvraa, Hestebæk, Harresmose og Harresmoseagre.

Langs Vejen fra Gørslev til Sliminge kender vi en Del Aasnavne, saaledes Hyvensagre (maaske Hyben, vilde Roser?), Præsteagre, Brønsagre og oppe ved Sliminge Skel de typiske Navne: Mærkeskel og Vangeléd.

Byens Tyr, om hvilken der altid var talrige Bestem-

melser i de gamle Landsbyvedtægter, havde i Reglen sit eget Jordstykke, der havdes i Brug af den Mand, der med et moderne Udtryk kunde kaldes Foderværten. I Gørslev havde man en Tyreenng, der laa S. f. Tyrebæksagrene. Mellem Tyreenngen og Tyrebæksagrene gik Vejen til

»Figintehuset«,

hvis Navn formentlig er opstaaet ved Udskiftningen. »Figinte«huset fik intet Jordtilliggende i sin Nærhed, derimod laa der helt ude ved Vollerslev Skel et Jordstykke, der kaldtes »Figintehuset«s Vænge, og hvis Ejer i 1797 var Husmand Hendrik Hansen.

Langs Gørslev Vænge og Syd for dette laa en Række Lodder med Navne som Hundeklemmerne, Miklenborgskifterne, Universitetsbøndernes Skov, de smalle Skifter og

Nyvang. Det sidstnævnte Omraade er nu velkendt, idet her er opstaaet en veldreven Husmandskoloni.

Den engelske Krig.

Om Menneskene, der levede i Sognene til skiftende Tider, véd man meget lidt. Nogle Herremænd og Præster er de eneste, hvis Handlinger er blevne optegnede. Hundredaar er gaaet efter Hundredaar, Livet har bragt de skiftende Slægter Sorg og Glæde....

Af og til har store Begivenheder, som da **Svenske krig**en i 1658—59 ogsaa gik over disse Egne, grebet dybere og voldsommere i Tilværelsen end normale Ulykker og Genvordigheder.

Hundrede Aar efter kom **Kvægsygen**, om hvilken man véd, at den i **Sliminge** paa 2 Maaneder April—Juni 1745 lagde alt Kvæget øde paa 30 Høveder nær.

Stavnsbaandets Løsning 1788 kom vel her som allevegne som et Lyspunkt.

Men 20 Aar efter gik Krigen atter over Landet, og i 1807 saa' Gørslev den engelske Invasion. Da det danske Landeværn i Augustdagene 1807 var bleven splittet ved Køge, rykkede engelsk-hannoveranske Afdelinger mod Vest til Ringsted.

I Egnen mellem Ringsted og Køge træffer man endnu af og til paa Folk, der gennem mundtlig Overlevering har Erindringer fra den engelske Invasion paa Sjælland i Høsten 1807. I Sliminge havde Beboerne i en Gaard skjult sig paa Stænget, mens en Strejfpattouille gæstede Gaarden.

I Sliminge Kro puttede de engelske Soldater Krokonen i en Meltønde, men tilføjede hende iøvrigt ingen Overlast. Hans Lerbæks Oldefader, der

var Handelsmand, blev taget med af Englænderne som Opkøber af Slagtekvæg og som Slagter. De engelske Tropper blev senere paa Efteraaret afskibede fra Kalundborg, og det var Meningen, at Slagteren skulde have været med. Men han stak af fra sine Bevogtere og tog de Penge med, som Englænderne havde givet ham til at købe Kvæg for. I Krig gælder jo alle Kneb!

For nylig er nogle Beretninger, der ogsaa omtaler Tildragelser i disse Egne, blevet tilgængelige i Litteraturen (Serien Gemt og Glemmt; Reisen til Kiøge af Frederik Christian Agre). Agre var i 1807 en 38-aarig Mand, der var Fuldmægtig hos Amtmand, Baron Carl Løvenskjold paa Løvenborg, og som i de bevægede Augustdage 1807 ledsagede Baronen, der skulde føre Breve, Penge, Vaaben og Heste fra Nordvestsjæl-

land til Landeværnet ved Køge. Man faar af hans Skildring et levende Indtryk af den grænseløse Forvirring, som Krigstildragelserne havde fremkaldt overalt paa Sjælland.

Agre og Baron Løvenskjold drog over Ringsted ad Køge til. Da Vejene var usikre som Følge af fjendtlige Patrouillers og Marodørers Omstrejfen, lagde man Vejen fra Ringsted over Nordrup og Giesegaard. Ved Giesegaard tog man Vejen gennem Skoven, der paa den Tid dannede et næsten sammenhængende Hele over Gørslev Overdrev til Juellund, hvorfra der er store sammenhængende Skovstrækninger lige til Køge.

En af de sidste Dage i August befandt Baron Løvenskjold og Agre sig altsaa paa Vejen til Køge. De var egentlig i godt Humør. For ganske vist havde de om Nat-

ten paa Hotel Postgaarden i Ringsted været Vidne til, hvorledes en engelsk Husarpatrouille havde banket hele Hotellets Personale op og plyndret Vinkælderen. Og de havde ogsaa ærgret sig over, at Byens Borgervæbning slet ikke havde ladet sig se eller forsøgt at gribe ind. Men de nærede Tillid til, at det sjællandske Landeværn — 22,000 Mand —, der stod ved Køge, nok skulde lære Fjenden Respekt for de danske Vaaben.

Efter at Agre og Baronen havde spist Frokost hos Forpagter Tønnesen paa Giesegaard, begav de sig atter paa Vej ad Køge til. Da de kommer ud af Skoven ved Giesegaard, ser de en Kirkeby for sig og faar at vide, at det er Gørslev; de vover at ride ud i det aabne Terræn, men agter dog snarest at søge Skovene igen.

Lige udenfor Gørslev møder

de Rejsende en Bonde, og da de er i fuldstændig Vildrede med Vejretningen, søger de at faa Bonden til at være Vejviser. Men han bänder en drøj Fd paa, at det skal han ikke have noget af!

Saa maa Baronen med Pistolen tvinge Bonden til at være Vejviser. Og hver Gang Bonden, der lige kom fra en Rejse til Landeværnet ved Køge og Kystvagterne, forsøgte at stikke af, løftede Baronen Pistolen og holdt ham saaledes fast. Saadan gaar det jo i Krigstid.

I Agres Beretning har vi nu nogle faa Linjer, der danner et Øjenvidnes Beretning om,

hvorledes Gørslev By har taget sig ud i Krigstid.

»En Del Kvinder og Mænd var forsamlede paa Gaden af Ængstelighed over de mange Fjender, som nu strejfede og

plyndrede omkring i deres Nabolag.«

Man kan af disse faa Linjer danne sig et levende Billede af den Uro og Forvirring, Krigsbegivenhederne har fremkaldt. Dog nævnes det til Gørslevernes Ros, at »en rask Mand« paatager sig at være Løvenskjolds og Agres Fører til Lidemark. Men i Lidemark mødte de brave Rejsende deres Skæbne, idet de blev omringede af engelsk-hannoveranske Husarer. De blev nu under Bevogtning ført i Retning af et Kvarter, men under Transporten lykkedes det dem at undslippe i Skovene.

Dette hører imidlertid ikke med til vor Beretning. Kun saa meget skal siges, at da Agre langt om længe naaede Køge som Flygtning, var Landeværnet forlængst oprevet og Køge i Englændernes Vold.

Det ynkelige Parodi-Militær,

der nævntes Landeværnet, var en sammenløben, uordnet, daarligt klædt, usselt provianteret og yderlig slet bevæbnet Skare Mennesker, der kommanderedes af en Del yngre og ældre Herremænd som Officerer. Det Hele endte i Ynkelighed og Bedrøvelighed, men kostede en Del Mennesker Liv og Førlighed.

Overalt i Skovene omkring Køge anstilledes der efter Slaget Jagt paa de flygtende Landeværnssoldater, hvorefter mange blev nedskudte og i de følgende Dage fundne i Skovene som Lig.

Der fandt naturligvis en Del Plyndring Sted, men dog ikke saa meget, som man kunde vente, hvor saa store fjendtlige Troppemasser færdedes.

Et Bevis paa den kommanderende General Linsingens Aarvaagenhed anfører Agre i sin Beretning:

Nogle Husarer aftvang Giesegaard en Del Sølvtoj, Penge og kostbare Vine.

Da Forvalteren paa Gaarden klagede til General Linsingen over dette, blev alt det stjaalne Sølvtoj tilbageleveret, og hvad der ikke kunde leveres in natura, saaledes Vinene, erstattet med Penge. Paa en lignende Klage fra Abbedissen paa Vallø blev ikke alene ranet Sølvtoj leveret tilbage, men endogsaa en Tobakspung og et Spil Kort, som var stjaalet fra Forvalteren, men aldrig savnet.

— — —

Søndag den 30. August 1807 rykkede Englænderne ind i Gørslev, og samme Dag blev Byens Sognefoged af den engelske Øverstbefalende, General Linsingen, sendt til Ringsted med Budskab om, at Byen skulde afgive betydelige Mængder Proviant til Menne-

sker og Heste; i modsat Fald vilde den blive udleveret til Plyndring. Ringsted By var paa den Tid yderlig fattig. Byen var afbrændt Aaret før, og det vilde være den umuligt at præstere det forlangte. Byens Borgere besluttede da at udsende Kapellanen, Pastor Adolph Petersen og to Ringsted-Mænd — N. Klint og C. Bergmann — for at de i Hovedkvarteret i Gørslev skulde forsøge at formilde Erobrerne. Ved Deputationens Ankomst var Gørslev overalt belagt med engelsk Militær, Hovedkvarteret var i en Bondegaard, hvor Officererne gjorde sig det mageligt ved at spadserere rundt paa Strømpe-sokker.

Generalen hørte med Taalmodig paa Udsendingenes Beklagelse, men var iøvrigt forbitret over, at der stadig fandt Overfald Sted paa de Engelske af

Landeværnssoldater, som Engländerne ikke vilde betragte som regulære Soldater. Da Præsten forsøgte at undskylde sine krigsførende Landsmænd, blev Generalen vred og erklærede, at Præsten ikke forstod sig paa Krigsførelse.

Under Samtalen i den Gørslev Bondegaard lod General Linsingen nogle danske Fanger føre forbi Vinduerne, idet han udtalte: »Disse vil jeg skaane, men De maa sige Deres Landsmænd, at enhver, der fremtidig antræffes med Vaaben i Haand, vil blive massakreret.«

Ringsted slap vel for Plyndring, men lemfældigt fo'r den store engelske Indkvartering (ca. 3000 Mand) ikke frem mod Byen. Dog var Disciplinen stræng. Og Ringsted-Deputationens Rejse til Gørslev opfattedes som en Daad, der havde bidraget til dog i nogen

Maade at lette Kaarene for den betrængte By.

En »Spansksyge«-Epidemi i 1831.

Af en egen alvorlig Aktualitet under de nuværende Forhold, hvor den spanske Syge hærger Hjemmene, er det at mindes, at i 1831 hjemsøgte store Dele af Sjælland af en meget alvorlig Sygdom. Under Betegnelsen »Sygdomsaa-ret« mindes dette Aar endnu i Sognets Historie. Særlig i Vollerslev skal Sygen have faret meget haardt frem. Det fortælles, at alle Gaardmændene i Vollerslev blev revet bort af Sygdommen. Gamle Sognefoged Anders Nielsens Fader var paa den Tid Kusk paa Giesegaard, og han fik Grevens Tilladelse til at gaa op til Vollerslev og udtage den Gaard, han vilde have. Det blev den gamle Sognefo-

gedgaard i Vollerslev. Som et Kuriosum kan anføres, at da And. Nielsen i 1868 købte sin Gaard med tilliggende 75 Tdr. Land, var Prisen uden Besætning 15,000 Kr. + en Arvefæsteafgift paa ca. 300 Kr. om Aaret.

— — —

En Menneskealder efter den engelske Krig griber Krigsbegivenheder atter ind i Egnens stiltfærdige Liv, dog paa en ganske anden Maade.

Den nationale Bevægelse

i Landet, det folkelige Røre, der var fulgt paa Martsdagene i 1848, det gærende Oprør i Hertugdømmerne havde rusket op i alle Sind. Paa det Nord for Ringsted liggende Skjoldnæsholm Gods havde Husmændene i Flok og Følge gæstet Herregaarden for at faa bedret deres Kaar. Paa det nære Svenstrup Gods (Borup

Sogn) havde Bønderne i alle Godsets Landsbyer rottet sig sammen og krævet, at Godsets tyske Avlsforvalter og 4 tysktalende Mergelgravere øjeblikkelig skulde fjernes. I Sydsjælland havde der været den største Bevægelse i Anledning af et Rygte om, at Hertugen af Augustenborg (April 1848) havde holdt sig skjult enten hos Grev Danneskjold Samsøe paa Gisselfeldt eller hos Grev Holck-Winterfeldt paa Rosendal; Bønderne havde i væbnede Skarer gæstet disse Herregaarde, og kun ved forstandige Embedsmænds imødekomende Holdning var Optøjer blevet undgaaet og det urigtige Rygte slaaet ned.

Vollerslev-Gørslev fik ogsaa sit med disse Bevægelser beslægtede nationale Røre. Paa Giesegaard var Holsteneren H e l l m e r s Forpagter, og de Gørslev og Sliminge Bønder

fandt, at denne Holstener burde jages bort. Sliminge Bønder samlede sig paa Sand'aas-Engen, Gørslev Bønder paa Giese-gaards Ridebane. Paa Herregaarden havde man naturligvis erfaret, hvad der var i Gære. Og Greven forstod, at der var intet andet at gøre end at sende Bud efter J e n s O l s e n i Sliminge.

Hvem denne Jens Olsen var? En Mand med megen Myndighed i sit Sogns og sin Bys Anliggender. Jens Olsens Fader — Ole Jensen — var kommet til Sliminge fra den i 1700-Aarene nedlagte By Skulkerup under Spanager Gods. Ole Jensen havde ikke betydet noget for sin By. Men Sønnen, Jens Olsen, var allerede i sine unge Aar fremme til en anseelig Stilling. Han var en for sin Tid ualmindelig oplyst Bonde-mand, der holdt baade »Berlingske Tidende«, »Aarhus

Stiftstidende« og »Almuevennen«. I sidstnævnte Blad optraadte J e n s O l s e n som Bidragyder med Indlæg om landkommunale Forhold. Jens Olsen var Sognefoged, Lægdsmand, Assurancebestyrer, Amdsraadsmedlem m. m. Det vides, at han altid øvede en god Indflydelse paa sine Bysfæller.

Da de oprørske Gørslevere og Slimingere hin Vaardag i 1848 kom til Giesegaard, stod Jens Olsen paa Giesegaards Hovedtrappe, og der var da ikke en eneste af disse inderst inde besindige Mænd, uden at de var paa det Rene med, at de var kommet med i noget, som ikke kunde bære.

Da Bønderne blev spurgt, hvad de vilde, var der kun en eneste Mand, der traadte frem, og han erklærede — at han maatte have et nyt Brønddæk-

ke! Det bevilgedes uden Prutten.

En Bevægelse som denne er nærmest en Spøg værd; men at der var Krummer i Bondestanden, Trang til positiv Handling, fremgik bl. a. deraf, at da det for Alvor gik løs i det Slesvigske, stillede Sjællands Bønder Heste til Raadighed for Hæren (og de vilde ikke meddele deres Navne, hvis der skulde blive Tale om at faa Hestene tilbage), og de stillede selv med Køretøjer for at befordre Soldaterne fra Roskilde til Slagelse. Vollerslev og Gørslev og Sliminge Bønder var med i dette Vogntog, og Jens Olsens da 19-aarige Søn, F r e d e r i k J e n s e n, Sliminge Tvedegaard, har skildret det Indtryk, det gjorde paa ham at være med («Ringsted Folketidende»):

»Jærnbanen naaede kun til Roskilde, saa da Tropperne be-

gyndte at drage afsted, mødte Landboerne med Vogne i Hundredevis for at køre for Soldaterne igennem Sjælland. Saaledes mindes jeg en sollys Foraarsmorgen, at jeg var med at køre for et Regiment fra Ringsted til Slagelse; flere Hundrede Vogne var samlede paa Torvet og blev dirigerede ud ad Landevejen; de holdt i en Række fra Torvet til Sigersted Runding. Regimentet marscherede saa ud og stod til Vogns, og da alle var læssede, rullede vi ad Slagelse til. Sangen »Den tapre Landsoldat« var lige udkommet og ømdelt til Soldaterne. Den blev uafbrudt sunget med en Kraft og et Sejrshaab, som maatte imponere ethvert fædrelandskærligt Menneske.

Jeg havde paa min Vogn 4 danske Soldater, 2 norske og 1 svensk Student, der var gaaet med som Frivillige; og da vi

naaede Slaglille, stod Præsten med Familie paa en Høj i Haven og svingede med det danske, norske og svenske Flag, hvilket indbragte ham et velment Hurra fra hver Vogn, der kørte forbi.

Da vi naaede Slagelse, stod Soldaterne af og gik videre, og vi kørte hjem for at møde igen til at køre for et andet Regiment, som skulde afsted.

Vi var paa én Gang bleven et Folk, en Nation, som følte os sammenknyttede ved fælles Fædrelandskærlighed og Offervillighed til at væрге Landet. Ja, det var »Aanden fra 1848«.

Det var en gammel Mand, der skrev disse Linjer. Han døde kort efter. Men Ordene hører godt hjemme i en Skildring, der fortæller om et Sogn, som fra sin Oprindelse i Henriks Morgens Tid og lige til vore Dage var et udpræget Bondesogn. Det er en smuk Hilsen

fra en af de gamle Bønder, der har været med at give sin Tidens Præg.

Politisk set

er Vollerslev-Gørslev Kommune demokratisk. Politisk har Kommunen hørt til Faxekredsen, indtil Grundloven af 1915 ophævede denne Kreds. Stemmeafgivningen har dog aldrig i de Aar, da der foretoges sognevis Optælling, hvilket vil sige fra Grundloven af 1849 til 1895, været særlig stærk. Den lange Vej til Valgstedet har utvivlsomt spillet en Rolle. Vi skal meddele en Oversigt over Tallet paa Vælgere og paa afgivne Stemmer i Vollerslev-Gørslev Kommune gennem en Aarrække:

	Vælgere	Afg. St.	pCt.
1861:	208	72	ca. 33
1869:	134	53	ca. 39
1872:	Kaaringsvalg.		

	Vælgere	Afg. St.	pCt.
1873:	191	67	ca. 35
1881:	223	89	ca. 40
1881:	223	120	ca. 54
1884:	240	102	ca. 43
1887:	232	82	ca. 35
1890:	239	174	ca. 73
1892:	239	140	ca. 59
1895:	?	125	?
1918:	491	368	ca. 75

Denne Tabel viser, at Valgdeltagelsen fra Kommunen, naar et enkelt Aar undtages, ikke har været særlig stor. I 1861 var Lars Olsen, Raaby, Venstres Kandidat; han blev valgt med 548 St. mod Grev F. Moltke, Thurebyholm, der fik 431 St. Vollerslev-Gørslev gav Lars Olsen 46 St. og Greven 26.

»Den røde Baron.«

Valget 1869 bragte en Del Bevægelse i Faxekredsen. Lars Olsen, Raaby der i 1866 var ble-

vet valgt ved Kaaring, blev ved Valget 1869 afløst af Ungkarl Ole Christensen, Søllerup. Denne valgtes med 477 St. Hans Modkandidat, N. Christiansen, Høsten, fik 195 St. Og saa var der ved dette Valg en tredje Kandidat. Han fik de færreste Stemmer; men han var alligevel paa en Maade den interessanteste.

Denne tredje Kandidat staar i Hviids Fortegnelse over Folketingsvalgene opført som: Baron I. Rosenkrantz fra Frederiksborg, og han fik det ikke imponerende Tal af 95 St. Men der er det for vor Skildring interessante, at de 31 St. var kommet fra Vollerslev-Gørslev; de to andre Kandidater fik: Ole Christensen 19 St. og A. Christiansen 3. Kun i én Kommune foruden Vollerslev-Gørslev fik Baron en et anseeligt Stemmetal, nemlig i Faxe (54 St.); de øvrige 10 St.

fordeltes paa 5 Kommuner, og i 5 Kommuner fik han slet ingen Stemmer.

Den Kandidat, der paa denne mærkelige Maade er knyttet til vort Omraades Historie, er ingen anden end den nu saa bekendte Romanforfatter P a l l e R o s e n k r a n t z' F a d e r, kendt i Samtiden som »den røde Baron«, et Navn, der mindre havde Hentydning til hans fysiske, end til hans politiske Egenskab. Det var et Udtryk for hans Standsfællers Karakteristik af hans Tendens til at slaa Følge med Demokratiet.

Hans Optræden som Valgkandidat er et af de mærkeligste Afsnit i Faxekredsens Historie.

Iver Rosenkrantz, der efter Stemmetallet at dømme har gjort et forholdsvis stærkt Indtryk paa Vælgerkorpset i vort Omraade for ca. 50 Aar siden,

var en højst ejendommelig Personlighed. Allerede som ganske ung (han var født 1813) havde han spillet en Rolle som københavnsk Strøgfigur, havde hørt til de staaende Typer i Goldschmidts »Corsaren«, gik senere Embedsvejen, først som Byfoged i Lemvig, siden som Udskrivningschef i Korsør, blev derefter en Tid Ministerresident i Turin (det nydannede Italiens daværende Hovedstad), men kom atter ud af Statstjenesten, da Posten inddroges efter Krigen 1864.

Rosenkrantz havde i 1861 stillet sig i Skelskør mod Venstremanden, Malermester P. E. Olsen og havde opnaaet et anseeligt Stemmetal. Efter Hjemkomsten fra Italien var han 22. September 1868 blevet valgt ved et Suppleringsvalg i Skanderborgkredsen og havde i Folketinget særlig sluttet sig til Dr. Geert Winther

I 1869 var han imidlertid ikke blevet opstillet i Skanderborg. Han var frivilligt veget for en Bogbinder C. Hansen, der forøvrigt valgtes ved Kaa-ring. Han fik saa en Chance i Faxekredsen, der allerede den Gang synes at have haft nogle af de Egenskaber, der betingede ejendommelige Kombinationer.

Det, der gav Valgkampen dens særlige Interesse, var ikke mindst den Omstændighed, at den gamle Bondevenne-Fører, J. A. H a n s e n kastede sig saa stærkt i Breschen for den røde Baron.

Det er meget vanskeligt at orientere sig med Hensyn til Partidelingen ved dette Valg. Venstre var delt i 3 Afskygninger, som bedst karakteriseres ved Navnene paa de ledende Mænd: J. A. Hansens folkelige Venstre, til hvilket Alberti sluttede sig, det grundtvigian-

ske Venstre, i hvis Rækker man fandt blandt andet C. Berg, og endelig en »skandinavisk« Fløj, hvis ledende Mand var Balthasar Christensen. Vi skylder dog at tilføje, at Udtrykkene for disse Delingslinjer skyldes D. E. R u g a a r d i »Morgenposten«, der redigeredes af J. A. Hansens Broder N. Hansen.

J. A. Hansen og hans Mænd rettede deres Agitation lige voldsomt mod baade Grundtvigianerne og Skandinavisterne; de sidste betegnedes ogsaa med Kælenavnet »Hjemmesvenskerne.«

Valgkampen i Faxekredsen findes fyldigst skildret i en Artikel af Lærer P. C. J e n s e n, Lidemark i »Kjøge Avis«. Lærer Jensen har selv deltaget i Valgkampen, og han er forsaa vidt ikke noget uvildigt Vidne; men alligevel giver hans Op-

lysninger Træk til et samlet Billede.

Der holdtes to Vælgermøder henholdsvis i Sonnerup og Rønnede. Paa det første af disse var der mødt 50 Mennesker, og J. A. Hansen var selv mødt for at tale Baronens Sag. Baron Rosenkrantz indledede med at fortælle, at han ikke havde sovet i tre Nætter paa Grund af Hovedpine, hvorfor han bad Forsamlingen være overbærende. Hovedpunktet i hans Tale var følgende Udtalelse: »Naar J. A. Hansen, som havde Bondens Tillid, var mødt med ham her i Dag og havde anbefalet ham, saa følte han et stort Ansvar overfor denne hæderlige Mand og skulde ikke gøre ham til Skamme.«

J. A. Hansen fremsatte forøvrigt paa Mødet en Udtalelse, som han siden blev haardt kritiseret for, nemlig at hvis han og de andre frisindede Mænd

ikke havde været i 40'erne, vilde Bønderne have brændt Herregaardene af. J. A. Hansens Udtalelse fremsattes som et Forsvar overfor en Anklage om, at J. A. H. havde ophidset Bønderne mod Herremændene.

Ved et senere Møde gik J. A. Hansen saa vidt i sin anbefaling for Baronnen, at han sagde, der var Bønder nok i Rigsdagen; det gik ikke an at vælge flere; Bønderne var bedst tjent med at andre talte deres Sag.

De andre Kandidater ved Valget var Ole Christensen, Søllerup, der ogsaa stillede sig i Tilslutning til J. A. Hansen, A. Christiansen, Høsten; og en lokal Mand fra Vollerslev, Husmand Hans Bentzen. Som Kandidater, der aldrig synes at være kommet helt i Forgrunden, nævnes ogsaa i de samtidige

Blade: H a n s A n d e r s e n, Stubberup, Hmd. H. J ø r g e n - Dalby, og Assistent hos Kongens Foged, Glud. Der synes saaledes at have været nok for enhver Smag.

Som hørende til det Omraade, vi her fortrinsvis beskæftiger os med, har Hans Bentzen vor særlige Interesse. Hans Bentzens Navn havde været fremme i den stedlige »Kjøge Avis« i Anledning af hans Deltagelse i Arbejdet for Stiftelsen af en af Sjællands ældste H u s m a n d s f o r e n i n g e r — maaske den ældste.

Den 11. Juli 1869 var der ved et Møde i Udby Skov ved Vordingborg blevet stiftet en Forening til Forbedring af Husmands- og Arbejderklassens Kaar. Mellem Foreningens Stiftere var G r ü n e r, Ravnstrup, og Lærer A r e n t z e n, Steensby. »Foreningens For-

maal er ved rolig og besindig fælles Virksomhed at hæve Husmands- og Arbejderklassen til større aandelig og materiel Selvvirksomhed.«

Den 1. September 1869 fremkom der et offentligt Opraab til Vollerslev-Gørslev Kommunes Beboere om at støtte Foreningen, og dette Opraab var undertegnet af: Arbejdsmand Lars Nielsen, Stenhugger Hans Olsen og Husmand Hans Bentzen, alle af Vollerslev.

Om Hans Bentzens Optraeden paa Vælgermøderne foreligger der ikke meget. Dog nævnes det, at han særlig vendte sig mod Grundtvigianerne, der vilde være til stor Skade for Landet, navnlig m. H. t. Skandinavismen; han anbefalede i Stedet Tilslutning til Napoleon!

Dette har dog aabenbart ikke friet ham for visse Vanske-

ligheder, thi umiddelbart før Valgdagen læser man i »Kjøge Avis« følgende:

Til Vælgerne i Præstø Amts 2den Valgkreds.

Da der er udspreedt det Rygte her i Omegnen, at jeg havde trukket mig tilbage i de seneste Dage som Valgkandidat, erklærer jeg det for en Usandhed, som et enkelt Parti har udspreedte til sin Fordel. Da jeg har lige saa god Sandsynlighed for at blive valgt som nogen af de andre Kandidater, der fik Stemmer, kan det ikke falde mig ind at trække mig tilbage. Jeg vil derimod opfordre Vælgerne til at møde saa talrigt som muligt paa Valgdagen.

Vollerslev, den 14. September 1869.

Ærbødigst

Hans Bentzen,

Hmd. og Sogneraadsmlem.

Hans Bentzen trak sig ganske vist ikke tilbage under Valgkampen; men paa Valgdagen har han fuldbyrdet den.

ne Handling. Om hans senere Skæbne er at fortælle, at han i mange Aar levede i Køge som Gæstgiver og som en stærkt politisk interesseret Mand. Hans Broder, Niels Bentzen, lever endnu i Gørslev som en højt bedaget Mand.

Om Valgkampen i Volderslev-Gørslev foreligger der enkelte mundtlige Overleveringer.

Det vides saaledes, at der blev holdt et Vælgermøde i Kommunen, der selvfølgelig den Gang ikke havde nogen Forsamlingsaal. Mødet holdtes i Chr. Sørensens (nuv. Niels Olsens Gaard) ved Østervang St. Blandt de Træk, der er husket fra dette Møde, er et, der formodentlig karakteriserer Baronens Folkelighed. En Arbejdsmand fra Egnen derude gik under Navnet »Kammerherren«. Han mødte til Vælgermødet i god Stemning, og da

Baronen havde talt, raabte »Kammerherren« op til ham: »Hils min Søn, Ole!« Ole tjente hos Baronen. Noget Indtryk maa Rosenkrantz have gjort paa Vælgerne i Vollerslev-Gørslev, siden de gav ham det største Stemmetal.

Et morsomt Bidrag til Bedømmelse af Modstandernes Syn paa Baron Rosenkrantz har vi fundet i den konservative »Fyns Stiftstidende« (for 30. Septbr. 1869). Der læses efter Valget:

»I Faxe maatte Baronen, Hr. Ivar Rosenkrantz, friste en højst ublid Skæbne, uagtet hans Stiller paabe- raabte sig, at J. A. Hansen trængte til hans Bistand i Rigsdagen. Han bejlede i »Tugt og Ærbarhed« til Vælgernes Stemme og forenede med sand Fædrelandskærlighed virkelig Dygtighed. I Mangel af Skudsmaal oprullede han sit Levnedsløb for de lyttende Vælgere og fandt det fuldstændig utroligt, at Kredsen skulde

være saa utaknemlig mod J. A. Hansen, at den skulde vrage Taleren trods Hansens Anbefaling og Erklæring om at kunne »bruge« ham. Han havde »ved Gud og hans hellige Ord« ikke sagt, at han var en Dreng, da de første skandinaviske Sammenkomster fandt Sted her i Landet. Intet hjælp, og hans Fald var ikke blot forfærdeligt, men ynkeligt. Han kommer vel næppe mere igen.«

Spaadommen om, at Baron Rosenkrantz næppe mer kom igen, slog til. Fire Aar efter — nemlig den 25. Januar 1873 — døde han i Vedbæk. Han var — skriver C. Zytphen-Adeler — en godmodig Mand, der, næppe helt uden Grund, ansaa sig forfulgt.

Senere politiske Hændelser.

Ole Christensen repræsenterede Faxekredsen indtil 1890. Stemmetallene i Vollerslev-Gørslev Kommune var for de

to Hovedpartier ved Valgene i disse Aar:

1873: 44 V. 23 H.

1881: 41 V. 48 H.

1881: 69 V. 51 H.

1884: 52 V. 50 H.

1887: 74 V. 8 H.

1890: 78 V. 96 H.

1892: 70 V. 70 H.

1895: 34 Forligsmødt. 91 Forligsvn.

1918: 119 V. 227 R.+S. 22 K.

Stemmetallene viser nogle ganske ejendommelige Svingninger for Kommunen. Højre, der havde mønstret ret pæne Stemmetal ved de tre første Valg i 80'erne, da Justitsraad Ulrich, Rødehus, var Kandidat, holdt sig næsten helt hjemme ved Valget i 1887, da Overretssagfører Ovesen, Størhedinge, var Kandidat. Men ved det følgende Valg i 1890, da Feldthusen, Høve, valgtes, gjorde Partiet det Kunststykke at sætte Stemmetallet

betydeligt op over Venstres Stemmetal. I 1892 stod de to Partier fuldstændig lige. I 1895 stod Kampen mellem Forligsvenner og Forligsmodstandere. Feldthusen blev, efter at Hans Frederiksen havde trukket sig tilbage, Forligsvennernes Kandidat, men Anton Jensen, der efter at have afløst Ole Christensen, efterhaanden sad lige saa sikkert som denne forhen, valgtes med et betydeligt Overtal.

Efter at der nu atter finder Kommuneoptælling Sted, viser Tallene, at Venstre er rede til at gøre et godt Arbejde. Venstre opnaaede 119 St. ved sidste Valg. Selv om Jærnbanen og derefter følgende stærkere Bebyggelse nok kan medføre Forskydninger, vil Kommunen dog stadig have sin Tyngde i Landbruget. Og det skulde da være mærkeligt, om ikke ogsaa Venstre voxede i Tal og Styrke

i Kommunen, efter at man har set Resultaterne af den radikal-socialistiske Politik.

Kommunalt

kan det have sin Interesse at erfare, at Sogneraadsformændene i mere end 50 Aar har været Bønder. Med den ny Kommunalforfatning af 1867 indtraadte Skiftet. Pastor Bentzen var den sidste gejstlige Formand; han fratraadte med Udgangen af 1867. Sogneraadsformændene i de følgende Aar har været:

1868: Gaardejer Ole Andersen, Vollerslev.

1869—71: Gdr. Søren Petersen, Sliminge.

1871—76: Gdr. Frederik Jensen, Tvedegaard.

1877—88: Sognefoged Hans Frederiksen, Sliminge.

1889—1913: Gdr. Niels Petersen, Gørslev.

1. Juli 1913: Gdr. Lars Lar-

sen, Gørslev, der fungerer endnu.

Ole Andersen er nuværende Sognefoged And. Andersens Fader, Søren Petersen er Haagen Petersens Fader; Fr. Jensen er omtalt foran i disse Skildringer. Hans Frederiksen er saa velkendt og lever endnu i bedste Velgaaende, at nærmere Omtale for saa vidt er overflødig. Han er en Grænsebo mellem Øst- og Midtsjælland. Hans Arbejde i det Offentliges Tjeneste er faldet dels i Ringstedegnen, hvor han gennem en lang Aarrække var Næstformand i Landboforeningen, dels i Køgeegnen, hvor han ligeledes i en lang Aarrække var Formand for Andelsslagteriet i Køge. Politisk var Hans Frederiksen stærkt i Forgrunden ved Valget 1895, da han var det forhandlende Venstres Kandidat; men Anton Jensen havde da sat sig saa fast i Kredsen,

at han ikke kunde rokkes. Som man vil se, har der gennem de mere end 50 Aar kun været 6 Sogneraadsformænd i Kommunen, et Vidnesbyrd om stabile Forhold i Kommunen.

Sogneraadsformand L. Larsen, der velvilligst har meddelt Forfatteren Fortegnelsen over Sogneraadsformændene, tilføjer nogle Oplysninger om Kommunens Understøttelses-Budget for 70 Aar siden. I 1847 uddeltes der følgende Understøttelser:

Kontant: 555 Rbdr. 2 Mark 2 Skilling.

Varer: Rug	0	Tdr.	4	Skpr.
Byg	0	»	4	»
Ærter	0	»	7	»
Malt	1	»	6	»
Gryn	1	»	6 $\frac{3}{4}$	»
Mel	1	»	6	»
Brød	301	Lispund	12	Pund
Flæsk	3	»	13	»
Smør	3	»	13	»
Ost	3	»	13	»

70 Aar senere — 1917—18 —
udgjorde Understøttelserne i
Kommunen ca. 26,000 Kr. (for-
uden Dyrtidsforanstaltninger-
ne.)

Disse Tal kan nok give An-
ledning til en interessant Sam-
menligning.

Forøvrigt kan et Par andre
kommunale Tal maaske have
Betydning til Bedømmelse af
Udviklingen indenfor det Tids-
afsnit, som kan kaldes »vor
Tid«. Saaledes kostede

	1885	1909	1918
	Kr.	Kr.	Kr.
Skolevæsen	3067	5337	8000
Alderdomshj. (1891)	914	9788	17500
Fattigvæsen	5886	4222	8800
Vejvæsen	108	766	2800

Sjællands bedste Husmands- koloni.

Vi har i det foranstaaende
skildret Volderslev-Gørslev
som et udpræget Landbrugs-
sogn. Det vil i denne Skildring

være naturligt at optrykke et Uddrag af nogle Artikler, som »Folketidende« bragte for 8—9 Aar siden (den 21. September 1910 og fig.), og i hvilken en Medarbejder anvendte den ovenfor citerede Betegnelse.

Et lille Stykke nordøst for Vollerslev ligger Vollers Nyhuse, 7 langagtige Huse, der hver rummer to Familier. Her over gaar Husmandsrejserne hvert Aar, og Husmandskolonien bliver betegnet som Sjællands bedste.

Hyggeligt er der inden Døre, og i Mark og Stald er der Orden overalt. Husene er bygget for ca. 70 Aar siden af Giesegaard som Lejehuse til »Juellund«. Man fik dem for en ringe Afgift, men paa Lejekontrakt med et halvt Aars Opsigelse.

I 50 Aar gik Mændene i Vollerslev Nyhuse paa Arbejde paa »Juellund«. Daglønnen var almindeligt 1 Kr. 16 Øre og 1

Kr. 50 Øre i Høstens Tid. Meget fik de ikke ud af Jordlodden derhjemme; der var knap Græs til en Ko.

Saa kom Andelsmejerierne og -Slagterierne, og der skete paa faa Aar en mærkelig Forandring i Forholdene derude.

Æren derfor maa i første Række tilskrives en bestemt Mand: J e n s N i e l s e n.

For ca. 25 Aar siden flyttede han som ung, livsglad Mand sammen med sin virksomme brillante Hustru ind i et af de smaa Hjem. En Del af sin Ungdom havde J. N. tilbragt paa Herregaarden, og der var Udsigt til, at han fremdeles skulde have sit Virkefelt der.

Der gik ogsaa 8 Aar paa den Maade. Men Herregaardslivet tiltalte langt fra Jens Nielsen. Og da Andelsbevægelsen dukkede frem, begyndte han at skimte et Maal, som bestandig drog ham og gav ham Kræfter til det store Arbejde, han tog

op — at blive en selvstændig Mand.

De 3 Tdr. Lands Opdyrkning og Kultivering blev nærmest et Fritidsarbejde. Ofte arbejdede han til langt ud paa Natten med Hakke og Spade ved Lygtens Skin. Og om Morgenen Kl. 3 var han ofte igen paa Benene og i Lag med Arbejdet.

Paa den Maade byggedes Hjemmet i Nyhuse, og hans Kone hjalp ham trofast.

Da det saa lykkedes — det var midt i 90'erne — at erhverve $3\frac{1}{2}$ Td. Land mere, naaede de endelig deres lysende Maal, der var kæmpet saa tappert for: et selvstændigt Hjem.

Exemplet smittede. Naboerne fulgte den energiske Banebryder. Og for 13—14 Aar siden hørte Arbejdsdagene paa »Juelund« helt op.

Jens Nielsen har gennem Aarene været en utrættelig Experimentator, for at bringe det

mest mulige ud af Jorden. Det har kostet Penge, men mange har ogsaa høstet Belæring deraf — enten Experimenterne lykkedes eller glippede. »Jeg kunde ikke lade være« — siger J. N. — »men Erfaringen har ogsaa lært mig, at det ikke er godt, alt det nye, der kommer frem. Og nu vil jeg helst se de praktiske Resultater først. To Mænd har dog sjældent skuffet: Gamle And. J ø r g e n s e n, Høng, og Hans K n u d s e n, Landsgrav.

Jens Nielsen har gentagne Gange faaet Præmie for sin Jordlod. Flere offentlige Hverv har været betroet ham. Og naar Husmandssagens Historie en Gang skal skrives, bør han have en Førsteplads — Manden af faa Ord, men med det rige, praktiske Virke — —.

Langs Vejen, der fører fra Kirken ned mod Lerbæk og Sliminge ligger der en Række Statshuse. Her bør nogle af de

Statshusmænd, der først drog Nytte af Loven om Adgang til Jord. De har — skriver vor Medarbejder — dyrket deres Marker med Dygtighed, og de har (hvad vel især bør siges til deres Hustruers Ros) forstaaet at skabe hyggelige, smukke og gæstfri Hjem, hvor der er godt at være.

Ringsteds „Rigsdagsmand“ i 1660.

Ringsteds »Rigsdagsmand« for 1660 er kommet paa Tale.

Hvordan saa der ud i Ringsted for 260 Aar siden?

Ak kun sølle! Omtrent som der ser ud i 1000 krigshærgede Byer udover Verden i vore Dage.

. . . Og hvor ét Hus er godt, bor
øde Land dog næst,
Raadhuse færdig er at dumpe slet
i Smalder —

sang en dansk Poet melankolsk
efter Svenskekrigene.

Ringsted havde i Aarevis været besat af Svenskerne. Byens Borgere havde sammen med Bønderne fra de omgivende Landsbyer maattet gøre Skansearbejde for Svenskerne ved Køge. Klostret var blevet plyndret for sin kostbare Bogsamling. Mange af Byens Ind-

byggere — der var ialt kun mellem 6 og 700 — var bragt til Tiggerstaven. Selvstændig Næringsdrift var der grumme lidt af. Man ernærede sig fattigt af den Avling, der groede paa Bymarken, som Borgerne havde i Brug mod en Bygafgift til Latinskolen, St. Bendts Skole.

Der havde faktisk forud for Frederik den Tredjes Tronbestigelse været noget politisk Bevægelse. Det menige Folk, der siden Grevefejdens Dage havde været sat til Side for den voxende Adelsmagt, men dog bevaret en vis politisk Ret, var stemt for en Stænderforfatning. Adelen — den gamle dansker, der repræsenteredes gennem Rigsraadet — kæmpede imidlertid for Bevarelse og Udvidelse af sine Særrettigheder.

Den 18. April 1648 var Frederik d. Tredje blevet valgt til Konge, og den 8. Maj satte den ny Konge sit Navn under den Haandfæstning, som udvidede Adelens og forringede Kongens

Magt og ganske satte de lavere Stænder til Side.

Borgerne fik kun Lov til at sætte deres Navn under Haandfæstningen. Og for Ringsteds Vedkommende undertegnedes Haandfæstningen af Borgmester *Claus Paelz*, den samme Mand, som 12 Aar senere atter var i København for paa Borgerskabets Vegne at tiltræde den ny Arve-Enevældsforfatning, der endnu en Gang snød den jævne Befolkning for Medindflydelse paa Statens Anliggender.

Stændermøderne var vel ikke blevet afskaffede ved Haandfæstningen, men under den lange Krigsperiode havde kun København hævdet denne Formalitet. Københavns Borgere havde endvidere ved deres tapre Deltagelse i Forsvaret af Hovedstaden vundet Villie til Selvhævdelse.

Den 10. September 1660 aabnedes paa Københavns Slot det Stændermøde, der kom til at danne Grundlaget for den Forfat-

ning, vi havde her i Landet i næsten 200 Aar (til 1849). Til dette mødte foruden Adelen: Bisperne, Repræsentanter for Universitetet og for alle Købstæder — for Ringsted mødte atter *Claus Paelz*.

Det er altsaa ham man med en vis Ret kalder Ringsteds Rigsdags mand.

Striden stod om Skatterne. Adelen pukkede paa sin Skattefrihed. Men Bisperne, som ogsaa var skattefri, gik med Borgerstanden og opgav sine Privilegier.

— Skal der da ikke være Forskel paa en Herremand og en Bonde, spurgte Adelens Ordfører, Otto Krag.

— Vi er ikke eders Dreng, gennemlede Borgmester Christopher Hansen skarpt.

Det er politisk Tale; men Striden tilspidsedes yderligere, da stærke Kræfter udenfor Adelen arbejdede paa Indførelse af en ny Regeringsform, der satte den gamle Adel i Krogen.

I denne Situation er det Otto

Krag møder Borgerskabets Fører, Københavns Borgmester, Flensborgeren Hans Nansen, paa Slotsbroen; det ene Ord tager det andet.

— Kender I dette?, siger Otto Krag og peger paa Blaataarn (Statsfængslet).

— Men kender I denne, svarede Hans Nansen og pegede paa Vor Frue Klokketaarn, hvor Stormklokken hang.

Den ny Forfatning blev indført; Adels Magt blev brudt, men ikke — som de jævne Folk, der overhovedet tænkte — havde ventet for at give en Smule Plads for Menigmands Indflydelse. Tværtimod — den blev ringere end nogensinde.

For tredje Gang møder vi *Claus Pauelsz'* Navn under den Grundlov, der affattedes som Suverænitetsakten af 10. Januar 1661, og hvormed Forfatningsforeandringen officielt besegledes.

Men da dette skete, blev Stænderne ikke kaldt til København.

Den ny Tid var inde. Menigmand var snydt. Han havde kun at sætte sit Navn under, naar Akten kom til hans By.

Suverænitetssakten undertegnedes af Rigsraaderne, Adelen, Bisperne, Kapitlerne, Universitetets Mænd, Magistraten og »Borgerrepræsentationen« (»de 32 Mænd«) i København samt af Magistraten og de fornemste Borgere i Provinsbyerne.

For *Ringsteds* Vedkommende var Underskriverne:

Claus Pauelszen.
Madtz Michelszen.
Morten Hanszen.
Aaggæ Jenszen.
Laurids Pederszen.
Laurids Pauelszen.

Endnu i 15 Aar derefter levede Claus Pauelszen (eller Klavs Povlsen) som agtbar Borger og Borgmester i Ringsted.

Efter sin Død — vistnok i 1676 — blev han begravet i Kirkens søndre Buegang. Hans Ligsten er

nu en af dem, der ligger i søndre Korsfløj, og som vi træder paa, naar vi færdes i Kirken. Indskriften paa den lyder (her gengivet med moderniseret Dansk):

Herunder hviler i Herren Højagtbare Mand Claus Pavels, Borgemester i Ringsted, Værge for Sanct Bents Kirke, Forstander for det kongelige Communitet til S. Bents Skole og Landstings-Hører i Sjælland samt hans elskelige Hustru, den dydige Matrone Magdalene Bertelsdatter, hvis Sjæl blev indbunden i de Levendes Knippe Aar 1680.

Paa Ligstenen er udhugget en Gengivelse af Job 29., 25.—16. og derunder følgende Vers:

*En Rimt, en Karpe kan,
tit over Voddet springe,
det vil den klogest' Mand
for Døden ej gelinge.
Vi sankes i hans Draf
af Verdens beske Sø
til Stjerners søde Haf,
hvor vi kan aldrig dø.*

(En Rimt er det samme som en Strandkarpe, Draf er formentlig det samme som Dræt, gelingen betyder lykkes.)

— — Indskriften er typisk for Tiden, paa én Gang svulstig og naiv, ganske køn, muligvis forfattet af en af Gejstligheden eller Latinskolens Lærere.

Og nu har den længst henfarne Borgemester et Øjeblik beskæftiget Ringsted Byraad, fordi den energiske Magister la Cour vil skabe et Minde om de borgerlige Mænd, hvem Tiden i 1660 var for stærk til, at de kunde hævde Borgerstandens sande Interesser.

„Sjællandske Stæder“*).

De sjællandske Købstæder ligger alle saa nær den store Sol, Hovedstaden, at de vanskeligt erkendes som særlige Fænomener paa det nationale Firmament. De er i visse Maader *Provins* i højere Potens end de andre Landsdeles Købstæder, fordi Hovedstaden er saa almægtig stor. Baade kommercielt og socialt maa København virke overvældende som Centrum for en Halvcirkel med altfor kort Radius. Det har til Tider ikke været langt fra, at det nordsjællandske »ind til Byen« som Udtryk for en Rejse til København kunde faa almindelig sjællandsk Borgerret. »Støt din egen Bys Næringsliv« var et lige saa sandt som ofte gentaget Omkvæd i den stedlige Pres-

*) Trykt i »Tilskueren« i Februar 1919.

se. Men »din egen Bys« store og smaa Honoratiores tog ikke dette altfor højtideligt. -Hovedstadens Nærings- og Forlystelsesliv, mindre dens Selskabsliv og mindst dens Aandsliv drog altid Provin- sen — mest den sjællandske. Den sparsomme Toggang, de høje Pri- ser og Ernæringskortene har maaske hæmmet dette en Del. Men Lysbuen over København ses i de mørke Efteraarsnætter med højt Skylag viden om paa Sjælland. og selv med langsomme Tog er Rejsen overkommelig for dem, der vil.

— Nu er sjællandske Stæder ved at tage ny Form. De er inde i *en Renaissance*, der om den hol- der, hvad den lover, vil give disse Stæder — de fleste af dem — et stærkt Skub fremad, men, hvis den ikke holder, vil bringe de al- lerede mange Steder ublu kom- munale Skatteprocenter ind i Kri- sens Tegn.

Folkeviddet — mon ikke ofte inspireret af hjemvendte studen-

tikose Provinsianere — har baa-
de i ældre og nyere Tid givet de
sjællandske Provinsbyer deres
Bekomst. »Slagelse Møgagen og
Roskilde Klokkeringen faar al-
drig Ende.« »Aah Gud, aah Gud
i Køge.« »Søger Du Morskab i
Ringsted, Du bliver til Spot og til
Spe. Hvad hjalp det her en Gang
var Thingsted, nu er her intet at
se.« Kalundborgs og Korsørs
Æresminder i Litteraturen faar
staa ved deres eget Værd.

De sjællandske Stæders Histo-
rie var for den i ældre Tid be-
kendte Dels Vedkommende hoved-
sagelig det, der angik Kirkernes
og Latinskolernes Minder. Om
selvstændig *borgerlig* Næring for-
tælles der kun lidet, mest nogle
gamle Laugshistorier. Der var
maaske heller ikke stort mere at
fortælle.»Brolagte Landsbyer« var
det muntre Prædikat, man gav
dem med paa Vejen. Og stort an-
derledes var det ikke gennem Ti-
derne til op mod forrige Hun-

dredaars Midte. Med Brølægnningen var det forøvrigt saa som saa. I Knigstiden for godt 100 Aar siden var eksempelvis en af Ringsted Købstads Hovedgader i 1808 blevet saa opkørt af Kanoner, at baade Amt og Borgerskab maatte mobiliseres for at gøre den tilgængelig for civil Trafik. Og det var jo dog ikke 42 Centimeters, man havde transporteret til og fra »den stor Hurrumhej« paa Køge Landevej i 1807.

Smaat og smalt og enetages var det allermeste i vore sjællandske Provinsbyer. Folketallene var bitte smaa. De enkelte gamle Borgerhuse, der er bevarede, saaledes bl. a. i Køge, Næstved og Kalundborg, fortælle om, hvorledes *de bedste* har set ud. Sammenlign dem med »Jens Bangs Stenhus« i Limfjordens Metropo! Helsingør maa vi noget lade ude af Betragtning i denne Skildring, da denne Stad gennem Aarhundreder var noget af en Verdensstad i Kraft af sin Sundtold (Helsing-

ørs første Aviser fra ca. 120 Aar siden var trykt paa bedre Papir end nogen anden dansk Avis i den Tid.)

Provinsbyerne inde i Landet var nogle sære smaa, forvredne Indretninger, der laa og krøb sammen langs de Landeveje, ved hvilke de var opstaaet. Søstæderne var noget mere prægede af Verden, men ganske vist af den store Verden i nogle Fragtskuders Skikkelse.

Det er forresten netop i disse Aar et Hundredaar, siden der i de sjællandske Havnestæder begyndte at opstaa noget, der var en Etage ud over det Almindelige. Sjællands Korn begyndte at blive estimeret. Det havde ogsaa før betydet noget. Men fra Tiden før Stavnsbaandets Løsning er der nok ikke meget at snakke om. Og fra 1789 og lige til 1815 laa Evropa i en vældig Krig, der gjorde, at alt det, der dyrkedes paa Markerne, kunde afsættes. Nordmændene skulde have Korn, og de tog det

baade med Avner og Fugtighed og Meldrøjer og andre Delikatesser. For der var ingen andre, der undte dem noget. Vi selv fik det ikke bedre.

Men da der efter den daværende store Verdenskrig atter blev Plads for *Konkurrence*, saa begyndte de sjællandske Herremænd og Bønder at forstaa, at Kornet skulde være rent og tørt. Købmændene lærte dem det. Fra ca. 1818 til ca. 1830 opførtes i de sjællandske Søstæder talrige Kornmagasiner og Tørrerier. Kornprisens Fald fra 10½ Rigsdaler Tønden i 1818 til 4½ Rigsdaler i Foraaret 1819 medførte kun en forbigaaende Krise, der skærpede Forstaaelsen af, hvad den gode Vare betød.

Tiden fra den engelske Krig til godt forbi den anden slesvigske Krig er for de sjællandske Provinsbyer Kornmagasinernes Periode. De staar endnu i vore Stæder, disse svære, stilløse Stenmonumenter over et Stykke heden-gangent Forretningsliv. Deres

Mursten af skiddengul Farve, over hvilke Tiden har lagt en forsonende Patina, deres mange Luger, deres Kranbjælker fortæller om en Tid, som *var*. Ejendommeligt nok: de enkelte, der ikke i den sidste Menneskealder er blevet taget i Brug til Fabriksvirksomhed, Beboelse eller paa anden Maade, er nu atter Magasiner — denne Gang for Ernæringsraadets Korn.

Kornet var blevet bedre, fordi Bønderne havde faaet Svingplove og Rensemaskiner. Og i Stæderne voxede Købmændene, i Indlandsbyerne blev de gæveste virkelige Agenter og i Kystbyerne blev de næsten alle Konsuler. Den ny Næringslov af 1858 gav Købstadlivet et friere Sving — for Haandværkets Vedkommende. Konkurrencen ansporede til den Dygtigheds-Udfoldelse, som havde været overflødig under det landsfaderligt ordnende Regime, hvor den jævne Middelmaadighed trivedes nok saa godt som det vovelystne Initiativ.

Midten af forrige Aarhundrede

danner da for de sjællandske Købstæder Overgangen til noget nyt. Jærnbanen, der i 1848 forbløffet var stoppet op i Roskilde, løber først til Korsør — saa langt uden om Ringsted, Sorø og Slagelse som muligt, saa langt, at Slagelse har maattet flytte sin Station og Sorø bygge Sporforbindelse mellem sin og Byen, medens Ringsted stadig gaar Markvandring til sin. I Løbet af Halvhundredaaret breder Spornættet sig over Landet til alle Sjællands Stæder. Samtidig med at Vestbanen bygges, holder Gassen sit Indtog som Gade- og Butiksbelysning, og det stærkere Lys gør, at alting maa se bedre ud for at gøre Indtryk. Butikerne bliver bedre udstyrede. I Stedet for de gamle, rudedelte Butiksvinduer faar man de første spejglaslignende Udstillingsvinduer i Butikerne. Større Pengerigelighed som Følge af Landbrugets almindelige Blomstring afspejler sine Virkninger i Byernes Næringsliv.

Den ny Tids Borgertype er under Udfoldelse. Stambordet, der var en direkte Ætling af de gamle Laugs-Sammenkomster, taber mere og mere sin Betydning. Faglige Foreninger er traadt i Lauges Sted, først og fremmest de af Haandværkerne stiftede Haandværker- eller Industriforeninger, der i mange Byer træder aktivt op som Opposition mod de tilbageværende Rester af gammelt Embedsvælde. Til Havnebyerne ruller Svinevognene med de store smækfede Hamborgersvin. Manges Bondedreng fra Vestsjælland har eksempelvis i Skelskør Havn om Bord paa Transportdamperen »Agersø Sund« faaet det første Indtryk af, at der var større Skibe i Verden end Færgebaaden paa Sorø Sø.

Konkurrencen indenfor Erhvervene bragte de enkelte fremad; men i det store Kapløb er der samtidig et *Følgeskab*, der har betinget Udviklingen, særlig for de sjællandske Indlandsbyer. Det

er Følgeskabet mellem en By og dens omgivende *Opland*, der har betinget noget af det bedste og sundeste i den sidste Menneskealder's økonomiske og sociale Udvikling. Fra at se: paa den ene Side misforstaaet-overlegent *ned* og paa den anden Side mistænksomt-skottende *op* til hinanden, begyndte man at *finde hinanden*. Firsernes mægtige politiske Basketag syntes ganske vist en Stund at skulle slaa en dybtgaaende Revne gennem Provinsen med Virkninger langt ud over det politiske, det trak op til økonomisk Krig; men det blev i alt væsentligt ved Forberedelserne.

Thi de samme Aar begyndte Optrækket til *den ny Tid*, som først med den skærpede Undervandskrig Februar 1917 skiftede Karakter. Kystbyerne havde gennem Hundreder af Aar været Forsyningssteder for vidtstrakte Oplandsstrækninger; fra Egnen helt inde Vest for Ringsted kørte man sine Ture til Køge Havn for at

sælge og købe. Jærnbannerne havde gjort Indlandsbyerne til ligeberettigede Forsyningssteder. Byernes Oplandsgrænser fæstnede sig. Hensynet til Thingsted, Valgkredssted etc. blev afgørende.

Nu kom de producerende Andelsforetagender, først og fremmest *Andelsslagterierne*. De var Landbrugernes Foretagender, men i de Tider, da de opstod (for 25—30 Aar siden) var Købstæderne gennemgaaende lige saa ivrige for at faa dem, som Landbrugerne var det. Vognene iad til Byen fuldt belæssede med Svin og tilbage igen med svingende Læs Majs og andre fremmede Foderstoffer — det var et Kwartsekels daglige Billede. Røghalen, der svingede over Andelsslagteriets høje Dampskorsten, var Vimpelelen over en Tid med en mægtig økonomisk Opgang. Selvstændige Pengeinstituter opstaar, *Banker*, der letter Pengeudvexlingen mellem Købstaden og dens Opland og mellem Egnen og videre Kredse.

Paa Sjælland stiftedes fra 1857 (Banken for Slagelse og Omegn) til 1914 ialt 37 Banker; af disse er kun 6 oprettede i Tiden til 1880; fra 1880—1900 oprettes 13, og i dette Hundredaar er indtil Krigen oprettet yderligere 18 Banker. Disse Banker havde i det sidste nogenlunde normale Aar før Krigen en Aktivmasse paa ca. 100 Millioner; ganske vist kun et lille Tal mod de københavnske Bankers tilsvarende Tal af 13—1400 Millioner, men dog Basis for en Omsætning af overordentlig Betydning for vort Land.

I Byernes Ydre er der foregaaet en Forvandling, om end ikke altid til det bedre. Den mest gennemgribende Forandring undergik Byernes Fysiognomi hen imod Hundredaarets Slutning. Man fik selv i smaa Byer Sans for at bygge højt og stort — om Smagen kan der ikke disputeres. En senere Slægt ser med nogen Bekymring paa disse Minder fra den nærmeste Fortid, opført uden Hensyn

til Krav om Sol og Lys og Skønhed i det Ydre, men tit forsynet baade med Spir og Tind og vældige Cement-Øjenbryn over Vinduerne. Halvfemsernes Købstad-Arkitektur imponerer ikke Nutiden, men Døtiden har syntes om den. Man trængte til at komme op over de gamle, lave, skrutryggede Huse. Og de Murmestre, hvoraf mange forbyggede sig, fordi der ikke var Folk nok til at putte i de store Huse, har ogsaa haft deres Opgaver. Længe varede det ikke, før der blev Brug for disse Lejligheder og flere til; det var blot den første Ejer, der skulde gaa fallit en Gang.

Vore Byer industrialiseredes, samtidig med at de optog en stor Del af Oplandets Overskudsbefolkning, der ikke kunde finde Plads i Landbruget, ikke at tale om de mange gamle Landmænd, der nu, da Pengerigeligheden var blevet større, lod Aftægtssystemet falde og tog til Byerne for at nyde deres Alderdoms Hvile. De sjæl-

landske Provinsbyer staar nu med ca. 100,000 Indbyggere mod ca. 20,000 ved Overgangen fra 17- til 1800-Aarene.

Og nu belaver de sig altsaa paa det næste Fremstød. Den opmærksomme Iagttager af vore Provinsblades Spalter — her taler jeg ikke alene om Sjælland, men om hele Landet — vil have lagt Mærke til, at Krigens Aar med deres abnorme Pengeforhold og med deres tvungne Arbejdsløshed i mange Erhvervsgrene har kaldt paa et nyt Initiativ overalt. Kystbyerne lægger atter ud paa Vandet. Ikke alene sejles der med det, der er, — Krigen har jo forøvrigt her ryddet en Del op —; men der bygges nyt. I Kalundborg er i dette Efteraar indviet et nyt stort Skibsværft. I Korsør og Køge er lignende Foretagender i Gang. Store Havneplaner er under Overvejelse — i Korsør spekulerer man paa noget i Retning af en Verdenshavn i det lune Revkrog N. f. Færgelejerne. Holbæk forhand-

ler om betydelige Havne- og Kajanlæg og et nyt Baneanlæg ind imod Sjællands Midte (Tilslutning til Sorø-Veddebanen).

Næstved foretager grundige Overvejelser ang. Spørgsmaalet om Uddybelse til virkelig Skibsfart af Sejlløbet i Susaaen fra Næstved til Karrebæksminde; samtidig overvejedes det, hvis Havneplanen bliver for dyr, at føre en Bane fra Næstved over det mellemliggende Öpland til Karrebæksminde-Havnen. Dette Baneanlæg kan eventuelt faa stor Betydning ind i Midtsjælland, hvor den sydlige Del af den store sjællandske Midtbane (fra Næstved over Ringsted og Hvalsø, gennem Hornsherred til Hillerød) nu er under Fulden-delse. Ringsted har i Forvejen ved sammen med Køge og de mellemliggende Kommuner at bygge Køge-Ringstebanen sikret sig en kortere Forbindelse til Havet, end Byen hidtil har haft. Køge har foretaget eller har under Udførelse

store Anlæg ud til »Slagenes og Sejrenes Bugt«.

Indlandsbyerne savner den frie Front til Havet, men har til Gengæld Opland, hvor de andre har Vand. Ringsted har ved et Millionkøb sikret sig Overherredømmet over en gammel Nabo fra Middelalderen (Ringsted Kloster). For Byens Fremtid var Sikringen af dette Omraade noget af en Livsbetingelse. Nye Erhvervsforetagender er allerede under Forberedelse. Paa Grund af en løbende Forpagtningskontrakt overtager Byen dog først 1922 sine Herligheder. Sorø's fredfyldte Idyl og lave Skatteprocent gør stadig denne By til et Provinsens Frederiksberg, mens Slægelse allerede i den sidste Snes Aar har været — ved Siden af sin store store Landhandel — en udpræget Industriby, i hvilken ogsaa Kriegen har ladet opstaa adskillige ny Virksomheder. Byens Industrialisering tilkendegives bl. a. derved, at den har socialistisk Borgmester og høj Skatteprocent.

»Provins« — det er god Skik at rynke paa Næsen deraf, og det er der ikke noget at sige til. De store skal overse de smaa. Men en lille Stump Barnagtighed er der i dette! En Pressemand fra en By med 8000 Indbyggere kom til en By med 5000 Indbyggere og fandt, at det var en rent ud fantastisk Elendighed, dette »÷ 3000 Mennesker« var Udtryk for; efter de bedste Forbilleder fra Verdenspressen i Hovedstaden spottede han den lille vindskibelige Stad — 5000 er »Provins« i Sammenligning med 8000! Selvfølgelig er alle de sjællandske Stæder nogenlunde ens, alle lidt generede af deres kæmpestore Nabo. Men har man lidt Sans for Nuancerne, saa vil man opdage, at hver By alligevel frembyder et Billede for sig. Gadespejlene og Fortovene og Storene om Politibetjentenes Kasketter kan se ens ud. Men Bybilledet er i hver By noget, som kun *den* By har — for slet ikke at tale om Vandtaarnene, der i vore Da-

ge næsten er bleven Byernes Vartegn.

Husk dem, som De har set dem, disse Stæder: Roskilde med sin skønne Dom-Profil, set fra Vest. Holbæk med sit enestaaende bredt favnende Gaderum. Kalundborg, der fra sin besynderlige femtaarnede Kirke ude ad Refsnæs til arbejder sig mod Øst langs Fjorden, først i Torv, siden i Købmandsgaard og Pakhuse, sidst i Tømmerplads, Skibsværft og Storhavn. Slagelse med sine to dominerende Kirketaarne og sin gamle Kirke-lade-Latinskole-Politistation. Sorø med Akademi og Ungdomsskoler og Frederik den 7de paa Torvet. Ringsted med sit forvirrende store Torv og sin forbløffende Gadeafslutning ud i en Lucernemark (paa Grund af Svend Grathes Gavebrev). Næstved med sit op og ned og sin Kindhestegade . . . Turisten skal give sig lidt Tid og se baade paa Huse og Folk. Meget er ens, men en Del er forskellig.

Ens af Karakter, men forskellig

af Ydre er den Villabebyggelse, der nu slynger sig om alle vore Provinsbyer. Det er ikke altid en Fryd for Øjet, hvad man sér, »Karnapperne« hænger eksempelvis alle Murstens-Landskaber. Men blanke Ruder, Blomster bag dem, og Haver, der vidner om Menneskenes Kærlighed til den Plet Jord, der blev deres, forlener ethvert Hus med Hygge. Og dette viser sig fuldt saa stærkt i det *andret* Bælte, der strækker sig udenom Byerne, nemlig Kolonihaverne, denne geniale Idé, der er blevet til Velsignelse for Hjemlivet i Titusinder af Familier — en æstetisk og i dobbelt Forstand en nationaløkonomisk Værdi.

— — I gamle Dage var det enten en Agent, en Konsul eller en Borgmester, der dirigerede Byen. I den politiske Kamptid var den dominerende en politisk Sagfører — paa den Side, hvor Flertallet var. Nogle Steder finder man sig nu paa Overgangsstadiet til de nye Tider. Hvor den folkevalgte

Berginester rykker frem, bliver det i Reglen, om ikke før saa i anden Omgang den socialdemokratiske Lokalredaktør. Han vil da hurtigt vise sig som en Ikke-Bøjschevik.

Livet gaar sin Gang. Forretningsverdenen, Haandværk og Industri er stadig i Aktivitet. Bankerne udvider deres Aktiekapital. Nye Selskaber stiftes. Nye Erhvervsgræne opdyrkes. Hvor der ingen Svin er at slagte, producerer man Kartoffelmel. Drejeren laver Spinderokke, som der ikke har været lavet i 25 Aar. Landboerne bygger Hørskætterier. Endnu bliver der Tid til en L'hombre paa den gamle Postgaard; men der er langt imellem Sjusseene. De Gamle kunde det ganske anderledes.

Der er Fremtid og Væxt i Sjællands Stæder, Lyst til Arbejde og Midler at virke med. Ogsaa der tændes Lysene for den nye Tid.

Midtsjællandske Runestene.

Runestenene bringer Bud fra Tidsrum, der ligger langt udenfor de bogfæstede Afsnit af vort Fædrelands Historie; men alligevel — eller maaske netop derfor — taler de til os med egne stærke Stemmer.

Desværre har svundne Tiders Vindskibelighed omdannet mange af Oldtidsminderne til Brosten eller Grundsten. Helt fra det første Kirkebyggeris Tid har der været Bud efter disse pyntelige Stene.

Og senere Tiders Uforstand har ødelagt saare meget.

Hans de Hofman fortæller 1762, at i *Sandby* Kirkemur er en Sten udvendig indmuret; den har Runer. Og der meldes, at der ogsaa indvendig i Kirken har været en Runesten, men denne var ej at finde. Videre fortælles det, at der i

1636 blev opgravet en Runesten inde i Kirken, men Præsten benyttede den som Grundsten for — sin Ovn! Den Sten, der sad i Muren, blev læst af vor berømte Runeforsker, Prof. Wimmer, der tydede Indskriften saaledes.

*Askel satte denne Sten
efter sin Broder Tofa, en
meget brav Svend.*

Det af Hans de Hofman omtalte Runestens-Brudstykke, som ikke kunde findes 1762, er senere blevet opdaget i Kirkens sydlige Kormur, og 1828 indsendte den daværende Kirkeejer, Propr. Bech, Sandbygaard, den til Kommissionen for Oldsagers Opbevaring. Den stod i Opgangen til Rundetaarn til 1867, da den flyttedes til det oldnordiske Musæum. Det er en sort Glimmersandsten, hvis Indskrift (noget beskadiget) lyder:

»Sølfæ (eller Søve) rejste denne Sten i Spalkløse(?) efter sin Fader Susur og gjorde denne

Bro efter sin Broder Torils (Troels?). Altid vil dette eviglevende Vidnesbyrd være sandt, som Sølve gjorde.»

Denne Sten har altsaa efter sin Indskrift staaet ved en Bro, som *Susur* har bygget nær Spalkløse, der i Runesproget hedder *sbalklusu*. Wimmer har forgæves i Egnen omkring Sandby søgt et Sted med dette Navn og meddeler, at der efter hans Skøn ikke er noget tilsvarende Stednavn. Ganske vist henledes Opmærksomheden uvilkaarligt paa *Spragelse* i Tybjerg Herred. Spragelses ældste Navn er *Sprakløse*, et Navn, der ikke lydligt adskiller sig stærkt fra det først anførte Navn, og som ligger omgivet af moseagtigt, som Følge deraf i ældre Tid vanskelig passabelt Terræn. Og Vejen fra Spragelse til Sandby er maaske, ikke længere end, at en Runesten i senere Tider kunde gøre den Rejse paa Hjul.

Denne Sandby-Sten har været

Genstand for megen Opmærksomhed fra Videnskabsmænds Side. Dens Indskrift er blevet tydet baa- de af den engelske Runeforsker *Stephens* og den højtansete Nordmand *Bugge*, der begge kom til samme Resultat.

Mærkeligt nok har denne gamle midtsjællandske Samfundsborger — *Susur* — (Samfundsborger har han været, fordi han var med at bane Kulturen Vej til det fælles bedste) — en aandelig Broder i en anden Del af Midtsjælland. Det er *Sasur* — et Navn, der har mærkelig Lydlighed med *Susur* —, og han har boet oppe ad Fjenneslevkanten til.

Paa den smukke Runesten, der staar udenfor Fjenneslev Kirke, læses:

»*Sasur rejste Sten og gjorde Bro.*«

Indtil Runerne blev læst havde Almuen paa Stedet en anden Opfattelse af Indskriften. De havde den Mening, at der paa Stenen

stod en Meddelelse om, at der under Kirketaarnene laa saa stor en Skat af Guld, som var nødvendig til Taarnenes Genopførelse, hvis de skulde falde ned.

Men Sasur havde den Særstilling, at hans Navn levede i Folket — uden Forbindelse med Stenen. Det levede i Navnet *Sasurbro*. I Aaret 1150 — vel ca. 150 Aar, efter at Sasur havde levet — skænkede Asger Rygs Svigerinde, Ebbe Skjalmsøns Enke, Ragnhild, som Sjølegave til Sorø Kloster *Vandmøllen ved Saserbro*. Navnet havde i de siden forløbne 700 Aar ændret sig noget. For et halvt Hundrede Aar siden sagde man Sasebro eller naar man var fin paa det Saxebro — Saxe var jo Soraner! Men nu er ingen i Tvivl om, at Navnet paa Stenen og Broen er det samme.

Det taler til os med den sidste Oldtids Tonefald. Og naar vi et Øjeblik vender os til Navnefættøren Susur i Spalkløse — ja, hvem kan da undlade at tænke paa Nav-

ne som *Susaa* og *Suserup*. Er der Forbindelse mellem Navnet paa Runemanden fra Spalkløse (sene- re fra Sandby Kirke) og Navnet paa Sjællands største Vandløb? Vort Folks og Lands lange Sam- hørighed taler til os fra disse æld- gamle midtsjællandske Stene, der fortæller om Fædrenes Handlin- ger.

Nyest af Stenene i Midtsjælland er vel *Alsted*-Stenen, der er op- muret til Kirkeskibets indvendige vestlige Mur, og hvis Indskrift ly- der:

»*Eskell satte disse Stene efter Østén og efter sin Broder, Østéns Søn, et anséligt Mindesmærke.*«

Her er det en Stedsøn, der har rejst Sten over sin Moders anden Mand, sin Stedfader Østén, og over dennes og Moderens anden Søn, Eskells Halvbroder, hvis Navn ik- ke er nævnt.

Navnene, der staar paa disse Stene, er Navne paa den Tids fremtrædende Mænd. Disse Stene

er rejst over borgerlige Mænd, ikke Krigshøvdinge. Det er værd at lægge Mærke til.

Oldtiden var ikke Krig og Baal og Brand *alene*.

Den var ogsaa borgerlig Syssel.

Solve, der gør Bro til Minde om sin Broder *Torils*, fortæller baade om Kulturgerning og om Slægtsfølelse.

Sasur, der ligeledes »gjorde Bro«, faar sit Navn nævnt til de seneste Tider for denne Daad.

Alsted-Stenen fortæller derimod kun om Slægtsfølelse. Der nævnes intet om fortjenstfuld Handling af Østén i Alsted eller hans Søn; derimod praler Eskell, der rejste Stenen, lidt med det anseelige Mindesmærke.

Navnet Eskell er det samme som Asgil. Det gaar igen i adskillige Landsbynavne i Midtsjælland (Eskildstrup i Sneslev Sogn, Rude-Eskildstrup og Lyng-Eskildstrup samt maaske Estrup i Allindemagle Sogn). Eskell har paa Bebyggelsestiden været et lige saa

almindeligt Navn som Hans eller Peter i Nutiden — kun at der som Følge af det lavere Befolkningstal ikke har været saa mange Bærere af Navnet som af de foran nævnte Nutidsnavne.

Vi slutter denne lille Oversigt over de egentlige midtsjællandske Runestene med en Omtale af

Tryggevælde Runesten.

Det er en mærkelig Sten, der fortæller en Saga om Mennesker, hvis Livsskæbner forsvinder i det mørke Hedenold. Men der er det Mærkelige ved Tryggevælde-Stenen, at der paa den staar de samme Navne som paa en, som det synes, samtidig fynsk Runesten.

Indskriften paa Tryggevælde-Stenen lyder (efter én Tydning):

»Ragnhild, Ulvs Søster, satte denne Sten og denne Stensætning og gjorde denne Høj efter Gunnulv sin Ægtemand, den veltalende Mand, Nærves Søn. Faa fødes nu bedre end han. Forbandet være den, der vælter

denne Sten eller drager den herfra.»

Runeforskeren, Prof. Wimmer har læst Indskriften saaleds:

»Ragnhild, Ulvs Søster, satte denne Sten og gjorde denne Høj og denne Skibsætning efter Gunnulv, sin Ægtefælle, den vel-talende Mand, Nærves Søn.

Faa vorder nu fødte bedre end han.

Han skal visselig komme til at sone sin Brøde, som øver Vold mod denne Sten eller drager den herfra.»

Den samtidige fynske Runesten — den saakaldte Glavendrup-Sten — har følgende Indskrift:

»Ragnhild satte denne Sten efter Alle Sålve-Gode (Gode i Sålve eller Sålvernes Gode) Helligdommens højærværdige Vogter.

Alles Sønner gjorde dette Mindesmærke (den med Højen forbundne Stenkreds) efter deres

Fader og hans Kone efter sin Ægtefælle; men Sote ristede disse Runer efter sin Herre.

Tor vie disse Runer.

Han skal visselig komme til at sone sin Brøde, som øver Vold mod denne Sten eller drager den (bort for at rejse den) efter en anden.»

Naar vi sætter disse to Runeskrifter ved Siden af hinanden, er det, fordi vore Runekyndige er af den Mening, at hin *Ragnhild*, hvis Navn gaar igen paa begge Runestene, er den samme Kvinde. Hun skulde da først have været gift med en Hedningeprest, *Alle* paa Fyn (en Gode er baade Præst og Høvding), med ham har hun Børn, og i disse Børns og eget Navn rejser hun Runestenen over den Afdøde.

Vor kyndigste Runeforsker, Prof. Wimmer, mener som sagt bestemt, at *Ragnhild* fra Glavendrup er den samme som *Ragnhild* fra Tryggevælde. Efter at være

blevet Enke paa Fyn ægter hun *Gunnulv* paa Stevns.

Hvis det er rigtigt, har man et ejendommeligt Vidnesbyrd om Samhørigheden mellem Sjællændere og Fynboer allerede i den graa Oldtid.

Talen er sikkert i begge Tilfælde om Stormandsslægter; det var ikke Smaafolks Sag at rejse slige Sten.

Rimeligvis er *Gunnulv* død tidligt efter Ægteskabet. I hvert Fald har der ikke været Børn i dette. Ellers vilde det være nævnt.

Og *Ragnhild* har da levet i Enkestand i Stevns, til ogsaa hun gik til Valhal.

Af den Omstændighed, at hendes Navn staar først paa Stenen kan man drage den Slutning, at hun har været en fremragende, initiativrig Kvinde, en af dem, der bekræfter Sandheden af det gamle Ord, at de gamle Nordboer stod højt, thi de ærede deres Kvinder.

— — Paa Haarlev Kirkegaard

i Stevns ligger der en mægtig Kæmpehøj.

Præsten Leganger (ca. 1760) i Haarlev fortæller, at Tryggevælde-Stenen skal have staaet paa denne Høj, hvis Skønhed og ejendommelige Beliggenhed ved den livlige Forretningsby midt i det frodige Stevns paakalder alle Turisters Opmærksomhed.

Denne Stens Flytning den ene Gang efter den anden er betegnende for, hvorledes der er tumlet med vore Runestene.

I 1550 var der paa Tryggevælde en Lensmand med det slavisk-prøjsisk klingende Navn *Wobislav Wobitzer*. Det var ham, der flyttede Stenen fra dens oprindelige Sted — hvilket dette nu var — til Tryggevælde Gaard.

En Aarrække senere, nemlig i 1588, var den berømte adelige Krønikeskriver, *Arild Huitfeldt*, Lensmand paa Tryggevælde. Han interesserede sig levende for vort Fædrelands Historie. Den engelske Gesandt i København, *Daniel*

Rogers, var ligeledes levende historisk interesseret, saa Runestenen og fik en Afskrift af den.

1652 foranledigede den berømte danske Videnskabsmand og i Fædrelandets Minder stærkt interesserede *Ole Worm* en Del Runestene sendt til København.

Stenen var, som det fremgaar af det foranstaaende, meget berømt. *Ole Worm* paastaar, at den er taget fra en Høj i Stevns, der hedder Kishøj, Keyshøj eller Kejserhøj. *Hans de Hofman*, som ca. 100 Aar senere, nemlig i 1762, skriver udførligt om Spørgsmaalet, afviser denne Forklaring. For det første — siger han — ligger Kishøj en halv Mil fra Tryggevælde i en helt anden Bymark og paa et ensomt Sted. For det andet viser fem i Tryggevælde-Stenen borede Huller, at den har staaet paa et Sted, hvor Folk kom til; thi disse Huller har været boret for deri at anbringe Ringe, ved hvilke man kunde binde sine Heste.

Derfor gaar han ud fra, at den

prægtige Sten har staaet paa Haarlev (eller som man skrev i 1762: Hørløv) Kirkegaard.

Og — fortæller Hans de Hofman — om hin Runesten ved gamle Folk at vise dens Sted paa Kirkegaarden og fortælle, som en vitterlig Sagn, at naar Lensherren og hans Folk kom til Kirken, bleve deres Heste indtrækket og bundne ved Stenen, saa det er troeligt, at af saadan Aarsag er den bleven igennemboret og Inscriptionen paa mange Steder for-dærvet.

De til København indsendte Runestene blev samlede paa Pladsen ved Rundetaarn (Trinitatis Kirkegaard).

Men 1728 hærgedes København af en voldsom Ildebrand. Ved Genopbygningen havde man haardt Brug for Grundsten. Og i Aarb. for nord. Oldkyndighed (1868) fortælles det, at mange Runestene forsvandt og blev brugt som Grundstene i Gaden Aaben-

raa. Kun fire reddedes og stille-
des i Nicher i Rundetaarns Gang.

Trap anfører i sin Danmarks
Beskrivelse, at Tryggevælde-Stenen
efter at have staaet paa Trygge-
vælde en Aarrække førtes til *Vallo*,
hvor den stod til 1810, og at den
først da førtes til København,
hvor den opstilledes paa Trinitatis
Kirkegaard, hvor den stod til
1867, da den overførtes til Natio-
nalmusæet, hvor den nu staar i
Forhallen.

Om Runeskriftens Trusel mod
den, der flytter den, er gaaet i Op-
fyldelse, skal lades usagt.

Men det Faktum, at Slægtled ef-
ter Slægtled har haft sine Tanker
hos den og beskæftiget sig med
den, fortæller mere end mange
Ord om vore Oldtidsminders vid-
underlige Betydning.

Ethvert saadant Minde er et
Klenodie, en Hilsen til Nutidens
Danske fra fjerne Tiders For-
fædre.

Det er Slægternes Fortidsrøst,

der paa sin egen stilfærdige Maa-
de lyder til Nutidens Danske.

Vogt derfor nøje paa ethvert
Fund, der gøres i den frodige dan-
ske Muld. Gaa ikke hensynsløst til
Værks. Men giv Melding til dem,
der evner at faa Stenene til at tale.

Ved Ringsted Kirkes 750 Aars Mindefest.

1170 — 25. Juni. — 1920.

St. Benlts Kirke i Nutiden.

Stig op af Graven, Du Slægt, som
 døde!
Forkynd dit Fald og afmal din
 Brøde.
Advar os for Udslettelsens Dom,
og vis os, hvorfra din Frelse kom.
 (Ingemann.)

Vil vi forsøge at danne os et Billede af Midsjælland, som det har taget sig ud for vore Forfædre tre kvart Tusindaar tilbage i Tiden, bliver dette vidt forskelligt fra Nutiden.

Jordsmonnet var det samme. Men dermed er ogsaa alt sagt.

Landskabets ydre Omrids var yderst forskelligt fra Nutidens.

Skylden var Skovenes.

Skove strakte sig tæt ind mod Ringsted. Hele det vestlige Omraade, Klostermarken, Bakkeheldet fra Torped mod Aadalen var delvis skovklædt. »Ringstedtorp« — nu Torped — var en lille

Skovby med lave Bondehuse. Tislund Skov strakte sig — antagelig — mod Nordvest ud fra Byen. Ogsaa mod Øst har Skovene nærmet sig denne.

Markerne var ikke delt i regelmæssige Felter. Vidtstrakte Overdrev, fyldte med store Sten, mellem hvilke der groede Krat og Buske, gik ind imellem Skovene. Paa de lavere Strækninger stod Vandet selv ved Midsommertid, og Jordsmonnet var saadanne Steder bevoxet med stridgræsede Tuer og den lave grenede »Viepil«.

Paa de muldrige Jorder, særlig i Nærheden af de gamle Landsbyer og de vordende Købstæder stod Sæden frodigt, omend isprængt med allehaande Ugræs.

De menneskelige Boliger var lave og uanseelige, opførte af Træ i Skovegnene eller klinede af Ler.

Hist og her viste en Gaard af solidere Udstyr, bygget af Kamp eller lignende solide Bygnings-

emner, at her boede en af sin Tids Stormænd, Saaledes Hvidernes Gaard i Fjalenslev (Fjenneslevlille), hvis nyopførte Kirke tilmed gav Gaarden et særlig højtideligt Udseende, hvad der kunde erkendes helt inde fra St. Hans Kirkebakke i Ringsted.

Hvad der overalt gav Egnen nye Træk, var de mange Kirkebygninger, som rejstes rundt om paa de gamle Trækirkers Grund. De fleste Steder byggede man af Kamp- og Kalksten.

Men det nye Bygningsemne — Teglstenen —, som med den nye Tid havde vundet stærkere Indpas, fremstilledes i ny oprettede Teglværker, og Haandværkere, som havde været ude i det Fremmede — oppe i det Tyske, i Nederland, i Frankerland, ja, helt i Vælskland, viste stor Færdighed i Behandlingen af det ny Emne.

Byen Ringsted var trods sine Overleveringer fra den hedenske Tid, da det vidstes, at her havde været Offersted for Rigets for-

skellige Dele, kun en lille By, hvis Beboere næsten udelukkende ernærede sig af Agerbrug.

Byen laa længere mod Øst end nu og grupperede sig om den højtliggende men lidet anseelige Sognekirke, indviet til St. Johannes — i Folkemaalet St. Hans —; men efterhaanden som Benediktinernes allerede i Svend Estridsens Dage byggede Kloster var begyndt at voxe i Velstand og Anseelse, skød Byen sig længere mod Vest og nærmede sig Klostret, som laa nær Bredden af en lille Sø, der over Dele af den nuværende Klosterhave strakte sig Sydvest for Byen. Forholdet til Klostret var blevet saa meget tættere, som Erik Emun i Borgerkrigens Tid havde overdraget sin kongelige Højhedsret til Byens Jord — for Halvdalens Vedkommende — til Klostret. Og senere havde Svend Grathe skænket den gamle Vandmølle i Aadalen, hvor Ringstadienserne fra Arilds Tid havde faaet deres Byg malet til

Brødmel, til Klostret og ogsaa tildelt det Ejendomsretten til Skoven Tislund.

De Ældre i Byen kunde huske hin Vintermorgen for mange Aar siden, da den hellige Hertug (Knud Lavard) var redet gennem Byen fra Balstorp til Haraldsted. Mindet herom levede saa meget stærkere, som de paafølgende Tildragelser tildels var udspillet for Ringstadiensernes Øjne.

De havde set den ængstelige og vaklevorne Kong Niels drage ind i Kongsgaarden, hvor han holdt sig skjult, mens Larmen og Stimmen paa Tingpladsen havde lydt som en Brusen.

Og de havde med Skælven set et Tog af ophidsede Mænd med jærnklaedte Ryttere i Spidsen, hvoriblandt man mente at skimte den myrdede Hertugs Brødre, nærme sig Byen. Da var det, at den gamle Ærkebisp Asger af Lund med højt oprakte Arme alene var ilet ud mod det ophidsede

Tog og havde bragt det til Standsning.

Sølle havde det siden været at se den ydmygede Konge drage afsted til Tinget for at bede de opheidsede Hævnere om Fred og Henstand mod at jage sin egen Søn i Landflygtighed.

Ak — de Godtfolk i Ringsted havde oplevet saare meget i de siden da udløbne 39 Aar.

De havde set Peder Bodilssøn fra Næstved rejse Sjællænderne til Oprør mod Erik Emun, saaledes at selv de mægtige Mænd af Hvideslægten, der sad ude paa Gaardene mellem Ringsted og Soer, kun med Nød og Næppe bjergede sig med deres altid kongetro Standpunkt.

Saa var den lange Ufredens Tid kommet. Og man havde hørt Kystfolkenes Beretninger om Vikingernes Hærgen milevidt ind i Landet.

Midt i Ufredens Tid var der blevet holdt Landsting i Ringsted, og her var den ene af Kongerne

uventet indtruffet med væbnet Følge, skønt det hed sig, at han skulde til Forsoningsgilde i Roskilde med sine to Medkonger (Knud og Valdemar).

Dette Gilde blev et Blodgilde, der satte alt, hvad der hidetil var sket i den blodige Tid, i Skygge. I den mørke Nat kom Ryttere i vild Hast jagende ud af Skovene Østenfor Ringsted. Det var Kong Valdemar, der med blodigt Saar i det ene Ben havde reddet sig fra Gildet. Det var Absalon, der efter at have laant en Hest hos en Bonde i Ramsø By, ilede hjem til Fædregaarden.

Alt dette maatte uvilkaarligt komme i Minde paa denne Skærsommerdag.

Thi hvad var der ikke hændt siden da? Mange Mænd havde ladet deres Liv i de blodige Fejder. Men nye Mænd var traadt i deres Sted. Fjenden hærgede vel endnu paa Danmarks Kyster, men det var spredte Hobe, der hurtigt

kunde gennes væk. Nu gik danske Snekker over Østersøen og hjemsøgte Venderne i deres eget Land, brændte deres Røverborge og halshuggede Vikingerne.

Ungt ledingspligtigt Mandskab laa ude hele Aaret. Absalon kendte ikke til, at nogen Tid var for stræng til, at Kysterne skulde ligge aabne for ubudne Gæster.

Nys havde han opført Borgen ved Købmæne Havn paa Sjællands Østkyst. Hans Broder Esbern var — efter et dristigt Strejftog til Farvandet mellem Estland og Gotland — vendt hjem bedækket med Hæder. Han havde med sin egen Krop dækket den unge Hertug K r i s t o f f e r, Kong Valdemars og Toves Søn — født før Kongen i 1157 havde ægtet den russiske Prinsesse Sofie, og saaledes den kongelige Førstefødte, men uden Ret til Tronen.

Til den store Takkefest
 drager Drot og Læg og Præst;
 endt er Danmarks Nød og Kummer.
 St. Marias Klostergaard
 aaben for de Gæster staar;
 Ringsted By ej Toget rummer.
 (Ingemann.)

Den gamle By i Sjøllands Midte, hvis Navn allerede kendtes fra Oldtidens Dage, havde i de Aar, der var gaaet siden Riget blev samlet, været inde i en rig Udvikling. Den lille uanseelige Klosterkirke var ved at genopstaa i en ny Skikkelse, som man ingensinde tilforn havde kendt Mage til. I Stedet for Kalkstenens graa Ensformighed stod der nu Mure med den dybrøde Teglstens Farver. Dag efter Dag havde flittige Mestre og Hjælpere lagt Sten paa Sten, rejst Tagværk og slaaet Kalk. Der havde været en Tilstrømning af Fremmede til Byen, en Raaben af travle Vognstyrere, der paa deres tunge Vogne slæbte Bygningsemner til fra alle Sider.

Nu stod hele Kirkens Kors fuldt færdig og kastede i Solnedgangsstunden sin hellige Skygge ud over den brede Grønning, hvor de gamle Tingsten laa. Og ved Morgengry funkledede det som Sølv og Guld i de høje Ruder i Korets østre Runding.

I Gaar havde selve Roskildebispens, den 42-aarige Absalon, holdt sit Indtog i Byen, højt til Hest paa sin gode Ganger, med Ringbrynien under Bispekaaben.

Havde han, da han red ind ad Byens nørre Led, tænkt paa sin Barndom, da han i Leg tumlede sig over Markerne mellem Fjalslev og Sigersted, hvor Bønderne endnu vidste at fortælle Sagaen om den norske Vikingekonge Hagbard, der lod sit Liv i Galgen nær det Sted, hvor Sigersted nye Stenkirke nu hævede sig?

Var det saa, maatte Tankerne hastigt skifte Retning. Thi vigtige Raad skulde lægges baade om Kirkefesten og Hyldingsfe-

sten, om Striden med Norge, der stadig truede Danmarks Fred. Og i Benediktinerklostrets kølige Sale ventede Kongen sin trofaste Raadgiver og handledygtige Stridsmand og Statsmand.

Fra alle Egne var Folk Dag efter Dag strømmet til Ringsted. Det var jo ved St. Hansdagstide. Og St. Hans var ikke alene Ringsteds Kirkenavn. Helt fra Heden-skabets Dage havde Midsommer-tiden haft sin særegne Betydning for Sjællænderne Og endnu holdtes der Ting og store Markeder omkring Midsommerdagen. Her var nu den store Handelsplads, der tidligere havde ligget længere mod Nord i Landet.

Men fra 1170 skulde den 25. Juni være den sjællandske Værnehelgens store Dag. Thi nu var det vitterlig for alle, at Knud Hertug var en hellig Mand.

Pave Alexander havde prøvet de af Kong Valdemar og Erkebisp Eskil af Lund sendte Bevisligheder og skriftlige Frem-

stillinger og Upsala-Erkebisp
 S t e f a n havde personlig paa en
 Rejse til Rom støttet de danske
 Anbringender.

Og i lyse Middagsglans
 alle Landets Klokker ringe;
 om den straalende Monstrans
 alle Danmarks Bisper ginge.
 (Ingemann.)

Da Skærsommermorgenen op-
 randt den 25. Juni, ringede alle
 Klokker i By og paa Land. Fest-
 klædte Skarer af Adelsmænd,
 Borgere og Bønder ilede til Byen,
 hvor det raslede af Vaaben og
 klirrede af Harnisker.

Festen var dobbelt, baade kir-
 kelig og politisk.

Mens »en talløs Almue« samle-
 de sig i Kirken og paa Pladsen
 udenfor, indfandt de kirkelige
 Stormænd sig i Flok og Følge —
 »en stor Mængde af Rigens Stor-
 mænd,« siger Saxo. Der var først
 og fremmest alle Rigets Bisper
 og andre mægtige Prælater med

den nordiske Kirkes Øverste, Erkebisp Eskil af Lund, i Spidsen ledsaget af Erkebisp Stefan af Upsala og Bisp Helge af Oslo. Mellem Bisperne var Absalons Ven, Bisp Toke af Børglum, Ledsageren paa mange af Venderdogene Bisp Sven af Aarhus, Bisp Frederik af Slesvig, Kongens Kansler og Lygum Klosters senere Grundlægger Bisp Radulf af Ribe, Bisp Simon af Odense og Niels af Viborg.

Der var Høvdingerne og Høvedsmændene fra Felttogene, djærve Krigerskikkelser med vejrbrune Aasyn, mærkede af Hug og Stød, mere vante til Slangenes Bulder og Snekkernes Gang over Bølgerne end til kirkelig Højtidsfærd: den unge Kongesøn Kristoffer og vel ogsaa hans trofaste Ledsager Lukas Engelskmand, Peder Thorstenssøn (af Pedersborg), Sune Ebbesøn, den dristige Strandridder Olaf Glug og hans Søn Ingvar. Der var maaske ogsaa Vetheman af Ros-

kilde, den borgerlige Kriegerstands ypperste Mand, og Spejdertolken, Absalons højre Haand. Gudskalk Der var i det gejstlige Følge de Mænd, der havde fulgt Eskil til Paven: Englænderen Abbed Brian fra Kalø, Magister Johannes og Absalons Klerk (Sekretær) Valter. Men den første — næst efter Absalon — var vel den folkeyndede dumdristige Esbern Snare, Sjællændernes Helt, om hvis Djærvhed og Mandsmod, der gik ildnende Frasagn i Folket. Der var mange andre Ætlinge af Skjalm Hvide i andet og tredie Led, Sunesønner og Takesønner, unge dunhagede Knøse, der havde været med at vinde den store Sejr ved Arkona.

Kun til forholdsvis faa af de mange Mennesker, der var strømmet til fra alle Dele af Sjælland, blev der Plads inde i Kirken.

Men nogle var der, og mens alle Røster for længst var forstummede under det stærke Indtryk af Stundens Højhed, og idet Dane-

kongen rejste sig fra sit Sæde i Kirkens Højkor, traadte Erkebispem i al sin Glans frem for Alteret, hvor Kisten med den for 39 Aar siden dræbte Kongefaders jordiske Levninger stod.

Disse toges ud af Kisten, hylledes i det hvide Silkelin.

Et gyldent Skrin stod paa Højalteret. I dets silkeklædte Indrelagdes nu, mens Messen læstes, Knud Lavards Ben.

Skrinet lukkedes under dyb og højtidsfuld Stilhed.

Med myndig Røst oplæste Erkebisp Eskil det pavelige Budskab, mens alle knælede, og derefter udbrød han i en Lovtale over den hedenfarne, nu af Guds Statholder paa Jorden helligede Hertug.

Og saa tonede det for første Gang fra Munkenes Kor, mens Menigmand nynnede med, gennem Kirken*):

*) Hymnerne var paa Latin. Den her meddelte Text er udarbejdet af Pastor P. Severinsen i Anledning af Kirkejubilæet.

I.

Nu jubler Kirken moderglad,
 hun, som tilforn saa enlig sad.
 Den ufrugtbare naadefuld
 for mange blev en Moder huld.

Nu Lovens Pagt er lukket Vej,
 nu Trællekvinden føder ej.
 Men Frimands Byrd i Daabens
Vand
 af Troen ses og prisedes kan.

Hun faar og Børn ved Martyrdom,
 og til det Helgensamfund kom
 den Hertug ved sit fromme Mod
 og ved sit flydte Martyrblod.

O fromme Søn af Kongerod,
 du Martyr-Hertug from og god,
 beskærm du os ved hellig Daad
 mod Udaadsmænd og onde Raad.

Ja, bed vor Fader, at en Gang
 bag Jordefærd og Vaadesang
 vi samles maa i Salighed,
 hvor Sions Døtre juble med.

Gud Fader, Søn og Helligaand,
 trefoldig Lovsang Haand i Haand,
 hvis Navn vi her bekende maa
 og hos ham Fred og Naade faa.

II.

Vort Navn er skrevet ilde an
for Synd af Slægtens første Mand.
Thi gruer vi og al vor Slægt
ved vore Synders tunge Vægt.

Den tunge Byrde lettes her,
om ej ved vore Gerninger,
saa ved den Martyrs stærke Bøn,
hvis Fest i Dag vi gøre skøn.

Ja, Hertug, kom os vel i Hu,
og Ærens Konge bede du,
at han os i sin Menighed
vil have i sin Pagt med Fred.

O Fader, hver en ydmyg skaan
formedelst Bøn af vor Patron,
at efter Sejr i Fjende-Strid
vort Land faar Fred vort Levnedes
Tid.

Gud Fader, Søn og Helligaand
trefoldig Lovsang Haand i Haand!
hvis Navn vi her bekende maa
og hos ham Fred og Naade faa.

Og da Hymnen var sunget til
Ende, lød det som én Røst fra
Menigheden under Munkenes
Forsang:

»Lovet være den Herre Jesus Kristus, som gjorde den hellige Knud til Sjællands Skytshelgen!«

»Fast« — raaber Folket — staa Danmarks Throne.
Gud Herren Skjoldungens Søn vil
krone.«

Og Kongen knæler med Sønnen ned;
højt Erkebispens Guldkronen hæver,
han lyser over den evig Fred —
paa Barnelokken dens Guldrand

svæver

saa for al Verden nu, som for Gud,
til Drot indvies den liden Knud.

(Ingemann.)

Men Kirkefesten er endnu ikke til Ende.

Thi nu skal det Store ske, at for første Gang i Danmarks Historie Kongesønnen hyldes og salves til Faderens Efterfølger paa den genrejste Trone i Faderens Nærværelse.

Den lille 7-aarige Kongesøn iføres Purpurkaaben og sættes paa den i Kirken rejste Trone.

Dette blev besørget med »tilbørlig Højtidelighed« siger Saxø i

sit paa dette Punkt noget ligefremme Sprog. Ellers har han mange pyntelige Vendinger.

Da Valdemar den Store og hans Mænd hin Aften søgte Hvilen efter det store Gæstebud, som har afsluttet Dagen, var et godt Dagsværk til Ende.

Han havde løftet sin Faders Æresminde højt, sikret Trofølgene og endelig havde han sluttet en nordisk Fred, idet der ved Bisperne Stefans og Helges Mægling var bragt Forlig i Stand mellem Valdemar og Norges Herre, Erling Skakke, som havde taget en Del af sit Rige til Len af Valdemar.

Freden i Nord var sikret — den underbyggedes senere ved et Forlig i Randers — og Valdemar den Store kunde midtsamle hele sin Virksomhed paa at værne Riget mod Syd — derfra hvor Faren trods alle Sejre altid truede.

Festen er endt. Den lyse Nats Overgang til den gryende Morgen har forlængst faaet Kærterne til at blegne. Tummelen i Byen og paa Ting -og Markedspladsen er forstummet for en lille Stund, inden der tages fat paany. Fra Menneskeboligerne ude over Landet stiger Lyden af Hanegal og blander sig med Oxers Brølen og Hestes Vrinsken.

Vi tænker os: En høj stærk Skikkelse har efter en stille Andagtstime i Kirken, hvor der er holdt Riddervagt ved det hellige Skrin, og hvor Mindernes dæmpede Bønner lyder, svunget sig paa sin Hest og rider nu i den aarle Morgentime forbi Vagtposterne ud gennem det sommerfrodige Land.

Fra Bakken ser han over mod Barndomshjemmet. Dybe Tanker furer hans Pande.

Han mindes de bevægede Dage for 12 Aar siden — lige efter at han var blevet Biskop i Roskilde. Det var den Gang, de første store

Planer om at hjemsøge Venderne i deres Reder, tog Form.

Og saa truede det Hele med at gaa i Stykker. Falstringerne var mistænkte af Sjællænderne for at nære hemmelig Sympati med Venderne. Men Falstringerne selv, som var udbudt i Leding og forgæves havde ventet paa Kongen og hans Sjællændere, troede sig ladt i Stikken af disse. De var draget hjem, før Kongen kom.

Rasende var Kongen styrtet til Ringsted og havde samlet sine bedste sjællandske Mænd om sig for at straffe de forræderske Falstringer.

Da var det, netop som Hæren var blevet gjort krigsklar, at Kongen var faldet i en hæftig Sygdom. Absalon var blevet tilkaldt fra Roskilde. Selv syg ilede han hurtigt ad de kendte Veje.

Kongen tumlede i sin Sygdom med Hævnplanerne, men hans Tilstand blev snart saare alvorlig; alt Haab maatte opgives.

Den Dag skælvede den stærke

Bisp — for Vennen, men mest for det store Værk, som skulde formes ved Valdemars stærke Kongehaand. Døde Kongen, da var Landet atter kongeløst, og Kongsemner vilde atter opstaa. Levede Kongen, vilde Borgerkrig udbryde mellem Sjællændere og Falstringer.

Allerede havde Absalon givet sin kongelige Ven den hellige Olie.

Da indtraadte Vendingen. Og som i et Glimt stod det de to Venner klart, at en Bloddaad mod Falstringerne skulde efter den Almægtiges Villie hindres ved dette Sygdomsanfald.

Der blev intet Straffetogt mod Falster, men næste Aar fløj Snekerne mod Vendland.

Nu var et stort Maal naaet.

Riget vilde ikke blive kongeløst, om Valdemar faldt bort. Hans ældste Søn var viet til hans Efterfølger.

Vide gik Krigerbispens Blik ud over Landet, der blomstrede om

ham. Rugens endnu sparsomt spredte Felter og de talrige Bygmarker indrammedes af ridsstrakte Almindinger, bevoxede med Græsser og blomstrende Ukrudt. Længst ude laa Frøsmosen — Barndommens Tunleplads — endnu sløret af Nattens sidste Taager — men uden om denne hævede sig Fjenneslev Kirkes Mure, Sune Ebbesøns mærkelige Rundkirke i Bjernede og Thrugot Litles under Opførelse værende Kirke i Slaglølille (Slaglille).

Hist og her saas en mørk og lavstammet Skikkelse bøjet over Markredskabet; det var Trællen, maaske en hærtagen Vender, hjembragt af den krigerske Adelsbonde efter et af de store Slag.

Nu da Rigets almindelige politiske Forhold var fæstnede, stod der tilbage at give Kirken den Plads, som der tilkom den.

Maaske fæstnede sig i denne Stund de Tanker, som Absalon

fik givet Lovsform Aaret efter —, da den sjællandske Kirkelov vedtoges og bl. a. delte Tienden i 3 Dele, til Bispestolen, til Sognets Præst og til Kirkebygningen.

— — —

Ved Valdemar og Absalon og den Kreds af villiefaste Mænd, der stod om dem, blev Danmark ført fra den ældre Middelalders Mørke ind i en Nytid, i hvilket det ligger i Historiens klare Lys.

—————

Træk af Jydstrup-Valsølille-Egnens Historie.

Nord for de midtsjællandske Søer hæver Landet sig til sin største Højde. Landskabet er meget smukt. Skove og Bakker vexler, og Søer blinker i Lysningerne.

Oldtidsforskeren Gudmund Schytte mener, at dette Omraade — først og fremmest Egnen Nord for Jydstrup — har haft særlig Betydning i Oldtiden.

Uden ret at kunne klare os Sammenhængen er der ogsaa nogle mærkeligt ved Navnet »Val« som Indledning til Landsbynavnene i Afsnittet mellem Haraldsted Sø og Lejre.

Det gaar igen paa hele Strækning.

Valsømagle.

Valsølille.

Valborup Skov.

Hvalsø eller N. Valsø*).

Kirke **Hvalsø** eller Kr. Valsø*).

Skov-**Vallingrød.**

Nr. **Vallingerød.**

Muligvis er der i disse Navne Spor af noget højst interessant.

Ordet »Val« betyder i sin Oprindelse Dødning (Valpladsen = de Faldnes Plads). Valkyrien var den dødkaarende Mø — Odinsrigets høje Skjoldmø.

Forledet Val gaar ind i de folkelige Betegnelser for Odin.

Valfader bliver i Folkemaalet til Vollermand.

Folkevisens Volmer som Betegnelse for vore store Rigsgenrejsere, Valdemar, hvis Navn stammer fra Russisk (Vladimir), gaar ind i Forestillingskredsen.

Vølven, den mytiske Spaakvinde, nævnes med Navnet Vala. Hun er ingen almindelig Hex; hun udmaler Verdens Skæbne fra Skabelsen til Ragnarok.

*) Denne Stavemaade anvendes af Traps sidste Udgave (1920).

Og Forbindelsen glider over i Navnet Valborg — Valborgnatten (1. Maj) var fra gammel Tid Hexenes Ridenat, inden det blev St. Hans Nat, der fik Æren.

Hvem véd, om der skjuler sig dybe ejendommelige Folkeforestillinger, udformede gennem lange Tidsrum, i disse gamle midtsjællandske Navne. Navnenes mærkelige Oldtidsklang faar yderligere Baggrund i den af Gudmund Schytte fremsatte Teori om, at Oldtids-Markedspladsen H ø g e k ø b i n g er at søge i disse Egne.

Markedspladsen laa — mener han — nær H ø g e b j e r g, som nogle søger ved Arne af Roskilde Fjord, andre ved Højby, Syd for Lejre, atter andre i Skovegnene om Gyldenløves Høj.

Her ligger nu H ø j b j e r g Skov.

Om gammel Bebyggelse minder Langdyssen i Lerbjerg Skov og en Stendysse ud mod H u n d e m o s e. Ved Svalmstrup ligger

Hestebakke og mellem Nyoldsgaard og Svalmstrupgaard flere Stendysser.

Hunde og Høge saavel som Heste og Haner spillede en stor Rolle i den hedenske Gudsdyrkelse.

Mellem Gyldenløves Høj og Højbjerggaard ligger Hundevad Sø. Sydligst i Valborup Skov ligger Hundeklemmen og den saakaldte Helvedes Kedel. Steder i Terrænet, til hvilke der i gammel Tid knyttede sig mytiske Forestillinger.

Paa Skovhastrup Overdrev nær op til Valborup Skov ligger endelig Kongebjerg og Nordvest for Mortenstrup Sø Kongedammen.

Guddommen og dens Symboler i Dyreriget, dens folkelige Navne, afspejler sig da paa mærkelig Maade i mangfoldige Navne i disse Egne.

Staar vi her ved en Hovedlinie i de gamle Sjællænderes Aandsliv i den hedenske Tid?

Eller er det Hele et Spil af Tilfældigheder?

Vi skal ikke prøve at give Svar. Det ligger ogsaa delvis udenfor Formaalet med vore Skildringer, der fortrinsvis tilsigter at give Besked om det levende Liv, om vore Forfædre, Bønderne, i disse Egne. (Herregaardshistorien er fortalt i »Tider og Skikkelser i Midsjællands Historie«, 1. Bind 1907.)

Springer vi da det lange Tidsrum over, der kan betegnes som Biske- og Herremandstiden, rykker vi ned mod vor egen Tid.

Den gamle Tids Bønder vilde næppe have interesseret sig for det foran fortalte.

For dem var Kæmpehøjen og Stendyssen Stedet, hvor de Underjordiske holdt til.

Der brændte Lys for Skatten i Højen. Lygtemanden svævede over Mosen.

Kong Volmers vilde Jagt gik i mørke Nætter ved Efteraarstid — Fugletrækket — over de lave Gaarde.

Stod Gadeporten aaben, gik den vilde Jagt gennem Gaarden, og Gud naade den, der kom ud!

Hvert Slægtled har haft sit at tænke paa, men ét tænkte de altid paa: deres Jords Dykning. Det var Mulden, der gav Mennesker og Dyr Næring.

En Højsommerdag i 1682 er vi i Jydstrup. Der skal ske noget, som optager alle Sind. Landsbyens Marker skal rebes og opmaales. Byhornet har lydt til Gædestævne. De Gamle i Byen vidste at fortælle, at fordem havde det været Skik at ringe med Kirkeklokkerne, naar Byfolket skulde samles. Men efter Reformationen var det blevet forbudt. Det skete 1561.

Oldermanden fortalte, hvad der skulde ske. Kgl. Majestæt havde ført Krig. Kassen var tom. Der var Brug for mange Penge. De Store kunde ikke mer. De hyttede sig vel forresten. Masser af Skatter havde man haft. De gav for lidt. Nu maatte man ud paa Jor-

den, hvor Skatten altid maa tages, naar den ikke findes andet Steds.

Derfor skulde Jorderne opmaales og boniteres. Man skulde med andre Ord have den første Matrikel.

De kongelige Opmaalere — de hed Hendrich Portün og Anders Larsen Lygom — skulde foretage Rebningen. Og de velagtede Bymænd Poul Hansen og Nilaus Marcussen skulde med som Taxeringsmænd. De to var Repræsentanter for det menige Folk. De var vel altsaa de gæveste i Byen. De havde Gaard Nr 3 og Nr. 5 i Byen. Poul Hansen boede forresten i en Dobbeltgaard, d. v. s. en Gaard, der ved en Tværlængde var delt i 2 Halvdele.

Skrive kunde de ikke, kun prente. Og den Dag — den 14. August 1682 —, da Opmaalingen var endt, bedyrede de, at de havde konfereret Protokollen over Opmaalingen

»og intet hafuer befundet at
kære.

P. H. S. N. M. S.«

Som Bymændenes Vidne ved Boniteringen var Anders Jespersen, der havde Gaard Nr. 9 i Byen, tilkaldt. Han kunde naturligvis heller ikke skrive. Han kunde end ikke prente »S«et i sit Navn rigtigt, men tegnede det bagvendt.

Saadan var Bønder den Gang.

Det er muligt, at Nilaus Marcussens Slægt endnu lever Nord for Søerne. Navnet er sjældent — baade For- og Efternavn. Navnet Nilaus lever endnu strøgvis paa Sjælland.

100 Aar efter 1682 var Søren Marcussen Ladefoged paa Skjoldnæsholm. Han fik, vistnok mod sin Villie, en af Valsømagle Gaarde — Tylsbjerggaarden —. Gaardene i Valsømagle var ikke eftertragtede paa den Tid. Tre laa øde. En Dattersøn af den Søren Marcussen er gl. Christoffer Hansen, nu Haraldsted, hvis Livs-

skæbne er skildret i »Folketiden-
de« for 15. Maj 1918.

Den Omstændighed, at de gamle Landsbymarker blev opmaalte, gav — foruden et Skattegrundlag, der holdt i langt over 100 Aar — Anledning til Optegnelse af en Mængde Navne paa de gamle Bymarker.

Der er forresten det mærkelige ved Jydstrup Bymarker, at de har færre Navne end Bymarkerne i nogen anden sjællandsk Landsbys Omraade.

J y d s t r u p B y m a r k havde som alle Landsbyers Marker tre Vange, der i 1682 var:

- 1) Rugmark: M ø l l e v a n g e n .
- 2) Bygmark: S n e k k e r u p - m a r k e n .
- 3) Fælleden: R y e m a r k e n .

Medens Vangene ellers var delt i en Mængde Aase, er her kun 2 Aase i hver, nemlig i Møllevangen: Høden Aas og Smørbjerg Aas. I Snekkerupmarken: Haufbechsaasen og Bauneaasen. I Rye-

marken: Hafsgaardsaas, Ravnsbjergsaas og Leragre.

Hvorledes hver Bymand havde sin Jord fordelt i Aasene (Aasen er en Samling af Agre), fremgaar bl. a. deraf, at Nilaus Marcussen havde sin Gaards Jorder beliggende paa 12 forskellige Steder i Møllevangen og 8 forskellige Steder i Snekkerupmarken.

Der var i 1682 15 Gaarde i Jydstrup, der beboedes af følgende Mænd: Rasmus Andersen, Laurids Pedersen, Poul Hansen, Vilum Jensen, Nilaus Marcussen, Hans Jensen, Oluf Marcussen, Oluf Jensen, Anders Jespersen, Hans Madsen, Præsten Hr. Jacob (Jakob Olsen Abild, der var Præst fra 1670—98), Mads Hansen, Jens Hansen, Cornelius Jensen og Jen Nielsen samt Kirkejorden og Klokkerjorden, hvilken sidste var »tillagt den, som Klokkerne aarlig ringer«, hvilket kunde tyde paa, at det gik paa Omgang.

Med Hensyn til Fortegnelsen over Jordbrugerne i Jydstrup

Sogn er dog at mærke, at Mads Hansen og Jens Hansen ikke mere var Brugere af Jord.

Deres Gaarde laa øde.

Og om Mads Hansens Gaard hedder det, at den var overladt Præsten i Stedet for Tien-
de af Gaarden, og at Jens Hansens Gaard var fæstet af Præsten, der ligeledes havde Kirkejorden og saaledes var Byens største Jordbruger.

Nyoldsgaarden, i hvis umiddelbare Nærhed Olden Holdeplads vil blive lagt, er en Selvejergaard, der i 1780'erne blev skænket til en tidligere Tjener paa Skjoldnæsholm og derfor blev Selveje før de andre Gaarde under Godset.

Mortenstrup Bymark var delt i Lindevangen, Kærlingevangen og Ryemarken. Gaardbrugerne var Peder Jensen, Laurs Jensen, Poul Jensen og Jens Mortensen.

Nogle enkelte af de gamle Agernavne kan paaregne Interes-

se: I Lindevangen: Kobæksagre, Nyvangsaas, Sænkeland, Damsbjergaas, Udjorden, Tranelangsgre, Haveagre. I Kærlingevangen: Bygbjerg, Stenstetten, Havrebjerg, Gæssel (?) Agre, Kæragre, Kærlinge vad, Vomagre.

Taastrup bestod af 2 Gaarde, der ejedes af henholdsvis Borgmester Jørgen Jensen i Roskilde og Johan Kruse, medens det øvrige Sogn ejedes af Henrik Müller til Skjoldnæsholm.

Taastrup Vange var: Rosmarken, Højbjergmarken, Ryemarken.

Som en særlig Gaard, der ikke har Markfællesskab med Taastrup nævnes Højberggaard hvis Bruger er Christen Jensen.

Atterup nævnes i 1682 som et Skovtorp. Atterup nævnes forøvrigt første Gang 1574, da Gaarden gives til Poul Stur, som skal beride Roskildegård og Skjoldnæs Skove; Bonden blev uden videre sat ud af Gaarden, men fik i Stedet en anden Gaard uden Indfæstning.

Valsøllille Bys Historie er som Landsby- og Bondehistorie betragtet en Tragedie, idet Valsøllille er en af de mindst 25 Byer i Sorø Amt, der i Løbet af nogle Hundrede Aar er blevet opslugt af Herregaarde.

I Valsøllille By var der i 1682 12 hele Gaarde, hvis Marker forlængst er opslugt af Herregaarden. Det kan da have Interesse at kende Navne paa de Mænd, der i hint Aar sad som Bymænd (Fæstere til Skjoldnæsholm). De hed: Peder Mortensen, Christen Lauridsen, Niels Nielsen Smed, Thomas Jensen, Peder Pedersen, Anders Nielsen, Hans Andersen, Christen Dinesen, Rasmus Nielsen, Hervert Rasmussen; desuden var der en øde Gaard. By-markernes Navne var Stenskovsmarken, Vesterskovsmarken, Søndermarken.

Mange af de gamle Aasnavne er ret ejendommelige. Vi anfører enkelte: Hyldegaards-Aas, Lyngaa, Ledager, Tjørnebjerg, Stribe-

holm, Badstueaas, Kygleaas, Snaperups Aas.

Alle disse Navne er selvfølgelig sporløst forsvundne sammen med Landsbyen.

Baggrunden for Tragedien er en Reformbestræbelse.

I Bernstorffernes og Reventlow'ernes Tid ejedes Skjoldnæsholm af Grevinde Danneskjold-Laurvig, der indsaa, at det, der holdt Bønderne nede, var det uro-gelmæssige Hoveri. Hun fastsætter bestemte Regler

»for at Bonden ikke ved grænseløst Hoveri skal betages baade Mod og Kræfter til at efterkomme saavel den ene som den anden Lov«.

Grevinde Danneskjold-Laurvigs Disposition af 14. Oktober 1780 har været som et Evangelium for Datidens Bønder.

Dispositionen præges af den Blanding af vaagnende social Forstaaelse, almindelig Menneskekærlighed og Sans for Kristen-

dommens Væxt i Folket, der præger den Tids Bondereformatorer.

Det uregelmæssige Hoveri betegner hun som et fordærvende Onde til et Godsdes Ødelæggelse.

Og derefter erklærer hun, at efter at Skjoldnæsholms Marker i 1771 er blevet opmaalte, skal Hoveritjenesten fordeles mellem Godsets 57 Hoveribønder og anderledes eller mere Jord skal Bønderne hverken i Grevindens eller i hendes Efterkommeres Tid pløje, saa og harve.

Hvis efterfølgende Ejere køber mere Jord til, da skal de selv sørge for Dyrkningen. Thi Bønderne kan ikke besørge mere, med mindre deres egne Marker skal ligge udyrkede hen.

Det var denne Hoveribestemmelse, som Skjoldenæsholm Bønder i lange Tider efter Stavnbaandets Løsning betragtede som deres moralske og økonomiske Grundlov.

Hvad der paahvilede en af de gamle Jydstrup- og Valsøllille-

Bønder af Hoveri faar man en Forestilling om af Dispositionen.

Høslæt besørgedes 3 Gange om Aaret, hver Gang $1\frac{1}{2}$ Dag pr. Mand.

Hvad Kornhøsten angik, da havde hver Bonde sin tilmaalte Lod i hver af de to aarlig besaaede Hovedmarker. Hoveribønderne skulde besørge alt, lige fra Mejningen til Hjemkørslen og Opsætningen i Laden.

Gødningen udkørtes efter Lodkastning af de hoverigørende Bønder. Dog skulde den hverken til Havre- eller Udmarkerne, ej heller til Bankerne i Lindebjerg- og Møllemarken, da Gødningens Nytte paa de Banker ikke kunde opveje den Skade, Bønderne tog paa deres Bæster.

Til Korntærskning mødte hver Bonde en Dag om Ugen i Tiden fra Indhøstningen til 1ste **Maj**.

Kornrensningen besørgedes af de 36 Bønder i Mortenstrup, Jydstrup, Høed, Valsøllille

og Valsømagle, der hver skulde levere deres Folk de Sold og Sække. »hvorudi Rensepigerne bære Sæden paa Lofterne«.

Til Rensning maatte ikke mere end 12 Piger være sammen ved Arbejdets Udførelse for hvert »Gulv Sæds« Vedkommende.

Pligtrejserne udgjorde for hver Bonde 7 om Aaret, deraf 4 til København og 3 til Roskilde eller Holbæk. Kørslen angik: Bortkørslen af Avling og Tjender, Bortkørslen af Fisk, Tilkørsel af Materialier etc. Der skal være mindst 3 Uger mellem hver Pligtrejse. Et Læs maatte til en Københavnsrejse kun være 3 Tdr. Rug eller Byg eller 4 Tdr. Havre, paa en Roskilderejse maatte Læsset være 3 Tdr. Rug eller 4 Tdr. Byg eller Havre.

Gærderne mellem Vangene skulde lukkes hvert Aar; de aabnedes som bekendt, naar Ævred blev opgivet. Gærderne var oprindelig Ris, men senere Tidens stærkere Landbrug havde nød-

vendiggjort Stenenes Fjernelse, og de opstilledes da i Gærder. »Stavre og Giærdsel«, de fornødne Materialier, udvistes af Godsets Skove i rette Tid — naar Slædeføre eller Frostvejrr indtræffer og naar Moserne kan bære. Ogsaa dette Arbejde udførtes ved Hoveri, hver Mand havde sit Stykke Gærde at holde i Orden, Arbejdet skulde være endt til 1. Maj og afleveres efter Syn. Vedligeholdelserne i Sommerens Løb havde Bønderne intet med at gøre.

Men Enden var ikke endda.

Kornladen skulde rengøres hvert Aar før Høhøsten af Godsets Bønder.

Ved Tækning skulde Bønderne levere Haandlangere til Tækkemænd (derimod ikke til Murermestre og Tømmermænd).

Bønderne i Allindemagle og Skee Taastrup skulde ikke gøre Hoveri ved Kornrensningen; derimod skulde de i 1 Dag fylde Iskælderen. Endvidere skulde

de køre 2 Favne Brænde hver til Godset.

De øvrige Bønder skulde køre hver $1\frac{1}{2}$ Favn Brænde til Tegl- og Kalkværkerne.

Brændsel til Forvalter, Forpagter og Gartner tilkøres af Jydstrup-Valsøllille Byers og Valsømagles Bønder med 1 Favn hver.

Ved Vaaddragning om Vinteren paa Is skal hver hoveriggørende Bonde levere 1 Karl i fire Dage.

Naar man gennemlæser denne Liste med dens mangfoldige Forpligtelser, forstaar man jo knap, at dette skal være Fremskridt. Men saa meget betød det altsaa, at Pligterne blev fastsatte — tidligere beroede alt paa Godsbesidderens Forgodtbefindende.

Endvidere fastsatte Grevinden Regler for, at »Søn eller Datter kan nyde sin Faders Gaard for derved at vise saadanne Børn den rette Nytte af deres Flid, naar

de have søgt deres Forældres Vel.«

Den højeste Indfæstning sættes til 30 Rigsdaler.

Korn-Landgilden skal betales med Penge, efterdi Bønderne som oftest som Følge af Jordernes Udygtighed til at bære Sæd maa købe Kornet til Føde om Sommeren.

Valsølille udskiftedes af Fællesskabet allerede 1770, altsaa 18 Aar før Stavnsbaandets Løsning. Dette skyldtes et Andragende fra nogle Valsølille-Bymænd. Hver Bonde fik lige meget af Byens Jord. Den 25. Juni 1770 ved Solens Opgang mødte man for at begynde Opmaalingen og Delingen. Fire Bønder fra Allindemagle By — »fornuftige Dannemænd« — mødte som Bøndernes Repræsentanter. Indtil da kunde en Bonde have sin Jord paa indtil 70 forskellige Steder. I 1682 havde Chr. Lauridsen, Valsølille, sin Jord

fordelt paa 38 Steder i Byens Rugvang og 35 Steder i dens Bygvang.

1794 solgte Grevinde Danne-skjold Godset til Major Neergaard.

Han var ivrig for Udskiftningen af Bøndergaardene, Fællesskabets Ophævelse og Hoveriets Afskaffelse; men samtidig var han Jordsamler.

Amtmanden — den almægtige Stemann — synes at have tilladt Neergaard at ordne Forholdene paa Godset omtrent som han vilde.

1802 nedlagdes de 4 første af Valsølilles Gaarde.

1805 nedlagdes yderligere 3 Gaarde.

Samtidig oprettedes Valsølillegaarden.

Og ved Hundredaarets Midte var Valsølille forandret

Gaardmændene blev tildelt med Magt sat ud af deres Gaarde i Valsølille og Allindemagle — sidstnævnte Sted forsvandt 13

Gaarde i Løbet af første Halvdel af Aarhundredet.

Gaardmands-Hoveriet paa Skjoldenæsholm blev afløst 1806, Husmands-Hoveriet blev ved op til Aarhundredets Midte og afstedkom forskellige Sammenstød mellem Gods og Husmænd, indtil Spørgsmaalet ved Aarhundredets Midte løstes dels ved frivillig Overenskomst, dels ved de fremkomne Forordninger og dels gennem Proces-Afgørelser.

Sluttelig skal fremføres nogle Træk til Belysning af et Par andre af Valsølilles Sognebyers Historie.

Høed er den af Kommunens Byer, hvis Navn træffes paa de ældste Dokumenter. Den nævnes 1370 i Repertorium Diplomaticum og kaldes da H ø ø t h w e t h — Høveden lig Høskoven.

Næste Gang vi møder Byens er i 1574. da Kong Frederik II. som færdedes meget i Sjælland. gav Befaling til at nedrive det kongelige Jagthus i H ø g t (Høed)

og flytte det til Serckeløse (Særløse), da Kongen godt kan klare sig med den Plads, han har paa Valsøgaard. Det er ikke noget lille Hus — der skal f. Ex. skaffes Plads til 50 Heste.

Byen havde i 1682 5 Gaarde (Morten Pedersen, Jens Jensen, Anders Nilåusen, Oluf Ibsen og Thomas Jensen). Bymarkernes Navne var: Søndervangen, Møllervangen og Vestervangen).

Svalmstrup bestod i 1682 af to Gaarde, der ejedes af Universitetet og begge havdes i Fæste af Hans Jensen.

Valsøllille Kirke

staar som et ejendommeligt Minde over den forsvundne Bondeby. Det er en lille Kirke i Rundbuestil. Døren til Vaabenhuset og fra Vaabenhuset til Kirken er saa lav, at en velvoxen Mand maa bøje sig, naar han skal ind i Kirken. Paa Kirkens nordre Mur er udvendig Spor af Kvindernes

Indgangsdør. Selve Kirken har ca. 2 Alen tykke Mure af Kamp. Den er forsynet med Bjælkeloft og uden indre Udsmykning. ·

Paa Alteret staar en Christian den Fjerdes Bibel i Læderbind med Sølvbeslag. Bibelen har — — fortæller Graveren — været i København for at blive undersøgt. En Seddel i den, formodentlig stammende fra Sagkyndige, fortæller, at dens Sølvbeslag viser Iver Vinds og Helvig Schinkels Vaaben.

Iver Vind hører til de kendte Skikkelser fra den gamle danske Adels sidste Glanstid under Christian den Fjerde. Han var født i Jylland, men har i sin Ungdom gaaet i Skole baade i Roskilde og Sorø. Han vides ikke at have haft nogen Tilknytning til Skjoldenæsholm. Han spillede en ikke ringe politisk Rolle under Christian den Fjerde og Frederik den Tredie. Under Svenskekrigen 1658 blev han taget til Fange i Odense (Januar) og døde s. A. den 17. Ft-

bruar. Hans Enke, Helvig Schinkel, overlevede ham i 9 Aar.

Kirkegaarden i Valsølille faar sit Særpræg ved den ualmindelig prægtige Bestand af Asketræer, der danner Ramme om Kirkegaarden. En særlig Del af Kirkegaarden er indviet til Familiegravsted for Skjoldenæsholmlinien af den Neergaardske Slægt, der efter en Del Vanskeligheder fik Lov til at lade dette Stykke Jord indvie til privat Gravsted.

Ved Indgangsdøren til Kirken er rejst en mærkelig, raat tilhugget, ca. 1 Meter høj Granitsten med følgende Indskrift:

HERUN
DER HV
ILER SL
ANTO
N ULRIK
HEDIN
FØD 1733
DØD
1734

(Herunder hviler salig Anton Ulrik Hedin. Fød 1733. Død 1734.)

Det ejendommelige Minde over et kun 1 Aar gammelt Barn hører efter den mundtlige Overlevering slet ikke hjemme paa dette Sted. Det blev — fortælles der — fundet under Gulvet paa den for en Aarrække siden nedrevne tidligere Degnebolig, der laa ved Skolen og senere var Bolig for en af Valsøllillegaardens Haandværkere. Det fortælles, at en daværende Degn i Valsøllille, der kom til Byen fra Nordsjælland, havde mistet sit lille Barn og sat en Ligesten paa dets Grav. Men da han og hans Hustru fik Kaldet i Valsøllille, kunde de ikke bringe over deres Hjerte at lade Stenen blive staaende, men tog den med sig. Og langt senere i Tiden skal den da være kommet for Dagens Lys og nu have faaet sin anseelige Plads ved Kirkens Indgang.

Hvad der faktisk kan oplyses om Sagen, er ikke meget. 1737 blev Peder Pedersen Heding udstuderet Skoleholder i Valsøllille; han var den Gang i en Alder af

ca. 29 Aar. To Aar senere — den 16. September 1739 — ægtede han Rebekka Isaksdatter Lund. Den Mulighed er ikke udelukket, at han har været gift en Gang før, og at den ejendommelige Ligsten har været rejst andet Steds, før den kom hertil. I hvert Fald er det lille Barn jo død 3 Aar før Hending kom til Valsølille.

Iøvrigt synes han at have røgtet sit Kald til Tilfredshed, idet han 1744 blev Degn ifølge kgl. Bevilling. Han døde 1761 og blev begravet i Valsølille Kirke. Hans Enke overlevede ham i 29 Aar og døde først 1790, 79 Aar gl.

Kirkegaardens anseeligste Mindesten staar under en Kæmpeask ud mod det Engdrag, der strækker sig ned mod Valsølille Sø. Indskriften paa den høje Sandsten lyder:

Her hviler Christian Klingberg,
Justitsraad og Højeste Rets
Advokat (f. 16. Decbr. 1765, død
9. Februar 1821) og Hustru
Louise Elisabeth fød Klingberg

f. 23. Februar 1777, død 13.

Februar 1855.

Salige er de barmhjertige; thi dem skal vederfares Barmhjertighed.

Naar Højesteretsadvokat Klingberg er kommet til at hvile paa Valsølille Kirkegaard, skyldes det efter Overleveringen, at den Neergaard, som efter haarde Kampe med Bønderne sluttelig fik Kendelse for at have Ret til at nedlægge Valsømagle og Allindemagle Bondebyer, stod i et meget hjerteligt Venskabsforhold til Klingberg, som havde skaffet Neergaard Retten til Byernes Nedlæggelse.

Egentlig skulde det have været Klingbergs Ønske at blive begravet paa den skovbevoxede Holm i Valsølille Sø. Men dette kunde ikke tillades. Den mundtlige Overlevering fortæller endvidere, at Klingbergs Kiste staar u n d e r Hustruens, fordi Bøndernes Had til ham var saa voldsomt, at de vilde grave ham op, hvis hans Ki-

ste stod saaledes, at der var Mulighed for at faa fat i den! Dette er sikkert en folkelig Anekdote, der bl. a. modsiges af den Kendsgerning, at han døde 34 Aar før sin Hustru.

Paa Kirkegaardens vestre Side staar en Sandsten med en smukt udført Portrætmedaillon. Dette Minde bærer følgende Indskrift:

Peter Raadsing

18. Okt. 1806

1. Juni 1888.

**Indsidderdrengen fra Valsøllille,
der blev Stænderdeputeret.**

Søndagen den 15. Juni 1800 var der Barselstads i et fattigt Indsiederhus i Valsøllille.

Ole Olsen og hans Hustru, Trine Eriksdatter, havde deres den 7de Juni fødte Søn i Kirke; Pigen Ane Rasmusdatter bar Barnet i Daaben, og Erik Christensen — sandsynligvis den Lilles Morfader — var Fadder.

Barnet fik Navnet Christen Olsen.

Næsten 81 Aar efter denne Højtidelighed i Valsøllille Kirke læstes i »Randers Amtsavis«:

»Min kjære Mand, Kancelliraad C. Olsen, 80 $\frac{3}{4}$ Aar gammel, døde i Formiddag.

Randers, 25. Marts 1881.

Anna Olsen, født Levinsen.«

— — —

Disse to Kendsgerninger, den ene noteret efter Valsøllille guldene Kirkebog i Landsarkivet i København, den anden efter det anførte jyske Blad betegner Begyndelsen og Afslutningen paa en Saga, der ikke formede sig helt almindeligt.

Manden, der fødtes i Indsidderstuen, har haft en for en Indsiddersøn — og særlig da i de Tider — usædvanlig Løbebane.

Hans tidligste Levnedsløb skjuler sig i det ukendte. Det har eksempelvis ikke været mig muligt at erfare noget om hans Slægt, der maaske er uddød paa Egnen.

Først 1821 dukker han op som

Indehaver af den juridiske Examen for Ustuderede. Det ligger nær at antage, at han, der efter alt at dømme har været et ualmindelig velbegavet Menneske, efter sin Skoletid har gjort Tjeneste paa Skjoldenæsholms Godskontor og der hentet Forudsætningerne for at kunne blive Indehaver af den nævnte juridiske Examen.

Tre Aar efter, at han havde faaet sin Examen, blev han Amtsfuldmægtig i Randers.

C. Olsen har aabenbart tidligt været en Mand, der var klar over sin Tids Mangler. Trediverne betegner jo en svagt spirende Nytid i Danmark. Og Indsiddersønnen fra Midtsjælland melder sig i Jylland til Tjeneste blandt dem, som vil være med at føre vort Folk et Stykke fremad.

D. 1. Juli 1834 udsendtes »Ugeblad for den danske Bonde«, udg. af N. C. Krarup, Seminarielærer, og C. Olsen, Amtsfuldm.

Disse to unge Mænd — Krarup

var da 32 Aar — har haft noget paa Hjerte. Krarup blev faa Aar senere Stifter af den første egentlige Landbrugsskole i Danmark — Frijsendal, siden Haraldslund.

»Ugeblad for den danske Bønde« indleder sin Programartikel saaledes: »Der er i adskillige Aar intet gjort, for at den simple Almue kan faa den Oplysning og Belærelse som vidtløftige, for Bonden ikke vel passelige, tildels temmelig dyre Skrifter give de store Jordbrugere.«

Bladet opnaar strax ved Begyndelsen 105 Subskribenter, hvilket ikke overvældende Tal synes at have fyldt Redaktørerne med Tilfredshed.

Landboerne skal have større Indsigt end hidtil, hedder det i en Artikel.

»Indsigten maa derhos være ledet og styret af Borgersind, Alménaand og almindelig lige Velvillie mod alle Medborgere i hvilkensomhelst Nærings- eller Bestillingsvej«.

Bladet afspejler i det Hele taget godt nok sin Tids brændende Spørgsmaal. De to Redaktører synes at have udfyldt hinanden paa bedste Maade. Olsen skriver om det Politiske — forstaaet i den Tids Aand, der ikke gav stor Bevægelsesfrihed paa dette Omraade — og det Juridiske, om Provinsialstænderne, om Tvangsarbejdsanstalter, om Sognefogderne, om Fattigvæsen osv. Endelig nærer han stor Beundring for Franklin, hvem han gentagne Gange hylder, samtidig med at han aftrykker store Afsnit af den berømte Amerikaners Afhandlinger. Mellem Bidragyderne til Ugebladet optræder lejlighedsvis Drewsen, Strandmøllen, P. A. Tutein, Algreen Ussing o. fl. Krarup beskæftiger sig med det landbrugsfaglige Stof.

C. Olsen blev 1843 fast Prokurator ved Underretterne i Randers Amt, og 1847 blev han endog valgt til Stænderdeputeret for Randers Distrikt, et Vidnesbyrd

om, at han stod godt i sine Medborgeres Omdømme. Redaktørvirksomheden ved den danske Bonde udøvede han i 3 Aar (1834—37), og senere var han et Aars Tid Redaktør af den danske Sagførerforenings Blad »Juridisk Maandsskrift« (1843—44).

C. Olsens Stændervirksomhed ophørte med Stænderne og kom saaledes ikke til at spille nogen Rolle. Allerede ved den Tid synes det offentlige Liv at have tabt noget af sin Tillokkelse for ham.

I hvert Fald ses han ikke senere at have forsøgt sig ad den Bane; men han blev en nyttig Borger i sit Samfund.

Han havde været med at stifte den første jyske Kreditforening, og i Randers var han blandt dem, der allerede i 1829 var med til at give Stødet til Oprettelsen af Randers Bank.

Foruden at være stærkt interesseret i sin Bys praktiske Anliggender var han stærkt historisk interesseret.

Til sin høje Alder levede han i et gammelt Hus paa Hovmeden i Randers. Her havde han betydelige Samlinger, dels til den almindelige Historie, dels til Randers og Omegns Historie.

Ved hans Død testamenteredes hans Notater til Rigsarkivet. Efter Rigsarkivar Sechers Erklæring var dog en stor Del af hans Optegnelser værdiløse som historisk Stof, da det var Afskrifter af trykte Ting. 4—5 Lispund (dvs. ca. 60 Pund) kasseredes. Hvad der angik Randers og Omegn og forskellige jyske Godser og Sogne gik senere ved Arkivdelingen til Landsarkivet i Viborg. En Del af hans Samlinger er Dokumenter, som han under sin omfattende Virksomhed er kommen i Besiddelse af.

Af enkelte i Rigsarkivet bevarede Privatbreve ses det, at C. Olsen har staaet i Brevvexling med C. Molbech. Der er bevaret to Breve, af hvilke det ene angaar et Ønske fra Olsen (1829) om at

faa besørget nogle Bøger, det andet angaar Forsendelsen af noget Tøj til en Præst i Omegnen af Randers.

Jeg har ved Udarbejdelsen af denne lille Mindeartikel om en Smaaamandssøn fra Midtsjælland søgt Forbindelse med enkelte Randersborgere. En af disse, der vel ikke har kendt Olsen personlig, men har søgt Underretning hos Folk, der har kendt ham, skriver: Olsen menes ikke at have efterladt sig nogen Slægt i Randers. Hans Omdømme var det bedste, han nød almindelig Agtelse, men levede ret stille og deltog ikke i det offentlige Liv.

En ældre Randersborger sender mig en Udtalelse, gengivet efter »Randers Amtsavis«, der ved C. Olsens Død karakteriserede ham som en grundhæderlig Karakter, en gediegen Tænkter, en stille og bramfri Mand. Ligeledes nævnes hans betydelige historiske Samlerarbejde, der ogsaa satte rig Frugt i enkelte Afhandlinger.

Naar hans Hustru døde, har jeg ikke erfaret.

Men med disse Linier er der altsaa skildret nogle Træk af en Livsbane, der begyndte ved Valsøllille Sø og endte i Hovmeden i Randers.

Et Præstepar.

Mellem de Skikkelser, der er knyttet til Jydstrup Sogns nyere Historie, er en Kvinde, hvis Navn har Krav paa at blive husket, nemlig Cora Petersen, født Nyegaard, gift med Alexander Christian Petersen, der var Sognepræst for Jydstrup-Valsøllille i mere end 50 Aar.

Cora Petersen, der var Præstekone i Jydstrup i 46 Aar (fra 1845—1891), har efterladt sig et sjældent smukt Minde. Ved Pastor Petersens 50 Aars Jubilæum skrev en Kending om hende, der da for fire Aar siden var gaaet bort: »Hun forskønnede ikke blot sin Mands Hus ved sine ualmindelige musikalske Evner, men beri-

gede ogsaa Menigheden ved flere skønne Salmemelodier.«

Cora Nyegaard var Datter af Justitsraad Nyegaard til Frederikskilde ved Sorø, et efter alt foreliggende at dømme aandeligt bevæget og rigt kultiveret Hjem, i hvilket der opvoxede en Kreds af prægtige Børn.

Allerede som lille Barn viste Cora Evne til at komponere, idet hun kun 10—11 Aar gl. skrev en Melodi til et Digt, som var forfattet af en Kending af Slægten.

Hjemmet paa Frederikskilde stod i livligt Samkvem, dels med Præstegaarden i Lyngø, hvor Johs. Ferd. Fenger var Sognepræst fra 1833—1854, dels med mange Hjem i Sorø, og blandt disse først og fremmest Ingemanns. Baaede Ingemann og hans Hustru var gode Venner med Nyegaards, og der foreligger talrige Vidnesbyrd om den hjertelige Deltagelse, der af Ingemanns udvistest baaede i Sorg og Glæde.

De musikalske og kvikke unge Piger fra Frederikskilde synes at have været stadige Gæster ved eller assisterende Deltagere i de musikalske Soireer paa Sorø Akademi.

En kort Tid var Cora som 17-aarig i Amtmand Stemmanns Hus. Amtmand Stemmann, Søn af Statsministeren, var første Gang gift med en Datter af Kmh. Neergaard, Skjoldenæsholm, og det Bekendtskab, der herigenem indleddes med den Neergaardske Familie, skulde senere faa praktisk Betydning.

I 1839 kom Cora Nyegaard som Lærerinde hos Byfoged Møllers i Præstø; og i denne Egenskab blev hun indbudt til Nysø, hvor Thorvaldsen paa den Tid opholdt sig som Gæst hos Baron og Baronesse Stampe. Her traf Cora den Mand, der skulde blive hendes Ledsager for Livet. A. C. Petersen var paa den Tid Huslærer for Børnene paa Nysø.

Efter Hjemkomsten derfra gav

en Samtale mellem Grundtvig og Pastor Fenger Anledning til, at den unge Pige komponerede Tonen til Grundtvigs Salme »Rejs op dit Hoved, al Kristenhed«.

Som gammel Dame har Fru Cora Petersen selv*) beskrevet, hvorledes hun undfangede denne Melodi.

En Novemberdag i 1840 var i Hjemmet paa Frederikskilde gaaet med al den Travlhed, som der er i en stor Virksomhed paa Landet. Hver af Søstrene havde skiftevis Husstyrelsen i en Maa- ned, og i denne November Maa- ned havde det været Coras Tur. Der var netop slagtet, og Travl- heden havde været stor.

Nu var det ved Solnedgang ef- ter den korte, men travle Dag.

Der var kun én Dagligstue paa Frederikskilde; i den stod Kla- veret. Cora gik ned i Lunden ved Tjustrup Sø. Aftenrøden stod

*) Hist. Samf. Aarvog V (ved L. F. la Cour).

over de mørke Skove. Hun havde taget Grundtvigs Sangværk med, og i den dybe Stilhed, som kan præge Efteraarsaftenen paa Landet, fødtes Melodien for hendes Øre, saaledes at hun kunde gaa op til Huset og spille den paa Klaveret, nøjagtig saaledes som den er den Dag i Dag.

Hun skyndte sig at skrive Noderne ned, sendte dem til Pastor Fenger, og anden Søndag i Advent 1840 blev Melodien sunget første Gang i Vartov.

I den samme Maaned træffes for Cora Nyegaards Vedkommende den store Afgørelse for Livet. Det er saa betegnende for hin Tids Sparsommelighed med Ord og ydre Tilkendegivelser, at da Cora Nyegaard rejste bort fra Nysø, havde Cand. Petersen for første Gang givet hende Haanden med de Ord:

»Jeg glemmer Dem aldrig.«

I November 1840 var saa hans Frierbrev til Cora Nyegaard kommet til Frederikskilde. Men der

gik flere Aar, før de kunde sætte Foden under eget Bord. Først i December 1844 blev Pastor Petersen, der havde søgt Kald flere Steder, efter Indstilling af Kmh. Neergaard kaldet til Jydstrup-Valsølle Sognekald, og den 19. Maj 1845 holdt det unge Par sit Indtog i Præstegaarden i Jydstrup, hvor de i et harmonisk Samliv oplevede en lang stilfærdig Arbejdsdag.

Glad, men vemodig har Stemningen hos de to Nygifte været hin Majdag, da de drog ud til deres nye Hjem. Thi kun en Maaned før var en kær Søster, Meta Nyegaard, gaaet bort, ramt af en Brystsyge.

Til dette Sygeleje, der endte med Døden, knytter sig en af Ingemanns dejlige Salmer. Paa sit sidste Leje blev den unge Pige en Dag dybt greben af Læsningen af Davids 36. Salme, og hun dristede sig da til i et Brev at bede Ingemann om at sætte den gamle Salme paa Vers. Den vennesæle

Digter gjorde det. Hans Salme »Til Himlene rækker din Mis-kundhed, Gud« blev Frugten af denne Anmodning (Haandskriftet er til endnu; en Gengivelse af det fandtes i Historisk Samfunds Aarb. 1916).

Meta Nyegaard døde den 13. April 1845, og godt en Maaned senere stod altsaa Cora Nye-Nyegaards og A. C. Petersens Bryllup, og dermed begyndte deres lange velsignelsesrige Gerning i Jydstrup-Valsøllille Sognekald — en Gerning, hvorom de Ældre i Sognet endnu gerne aflægger et Vidnesbyrd.

Stille og solmilde Dage har det været.

Der lyder gennem Tonen til den skønne Barnesang »Sov sødt Barnlille« — den Melodi, som Fru Cora Petersen har komponeret — ligesom en Genklang af en ung Moders aldrig trættede Omhu for sine Smaa.

Fire Børn — tre Sønner og en Datter (af hvilke Datteren, Frk.

Cora Petersen, endnu lever i (Sorø) — fødtes, og Dagene svandt med Arbejde i Menigheden og i Hjemmet.

Lønnene voxede til. I April 1861 skulde den ældste Søn Johannes konfirmeres, og man faar da et Vidnesbyrd om, at de gamle Venskabsbaand stadig holder.

Ingemann sendte Fru Cora og hendes Mand et Brev med Lykønskning til den betydningsfulde Tildragelse og ledsagede Brevet med en dobbelt Boggave til Konfirmanden, nemlig »Valdemar Sejr« og »Confirmations-Gave«.

Ingemann var Johannes Petersens Gudfader, og i Brevet sendes venlig Hilsen saavel fra »den gamle Gudfader i Sorø som fra min Lucie«.

Aaret efter var den gamle Digter ikke mere (Ingemann døde den 24. Februar 1862), og Fru Cora sendte Digterens Enke et deltagende Brev, paa hvilket Fru Ingemann svarer den 6. April

1862 i et vemodigt Brev, hvori hun mindes den Hedengangne.

En ydre voldsom Tilskikkelse for Præstehjemmet i Jydstrup var en Brand, der den 9. September 1865 lagde Præstegaarden i Aske.

Om Pastor Petersen har pens. Lærer Olsen, forhen Jydstrup, vist Nedskriveren af Ovenstaaende den Venlighed at sende nogle personlige Minder og Optegnelser.

Det var en Fornøjelse at høre Pastor Petersen fortælle om sit indholdsrige Ungdomsliv som Huslærer paa Nysø, hvor han havde haft Lejlighed til at møde flere af Datidens kendte Personligheder som Thorvaldsen, Grundtvig, Øhlenschlæger og Henrik Steffens.

Som Præst var han navnlig i sine yngre Aar en meget nidkær og ihærdig Arbejder. Hver Nytaarsmorgen holdt han Froprædiken, og Menigheden fyldte Kirkestolene og Gangen, ja tit og ofte var »Vaabenhuset« ogsaa optaget af Tilhørere.

Han færdedes ogsaa meget i Menigheden og især i Sygehjemmene, hvor han sikkert ved sit milde og kærlige Ord har bragt Trøst og Lindring til den Syge.

Han var tillige en meget hjælpssom Mand, til hvem enhver kunde gaa og søge Raad og Vejledning, og ligeledes var han en meget interesseret Mand, der fulgte med i alt, hvad der var oppe i Tiden.

I sine ældre Aar holdt han gennem flere Vintre Aftenskole for den voxne Ungdom, idet det var ham i høj Grad magtpaaliggende at kunne være noget for Ungdommen.

Denne Virksomhed ophørte imidlertid for hans Vedkommende, da Lærer Olsen kom til Jystrup, idet han optog Aftenskolearbejdet, men Pastor Petersen fortsatte dog med at holde enkelte Foredrag for de Unge i Aftenskolen.

Børneskolens Arbejde var han ogsaa meget interesseret i, og de

aarlige Examinere var for ham Højtidsdage; han kaldte dem »Mærkepæle paa Vandringen gennem Livet.«

I 56 Aar udførte han Præstegerningen i Jydstrup-Valsølille. Som Tak og Paaskønnelse for hans Arbejde i Menigheden, satte denne et Mindesmærke paa hans Grav, der vil kunne fortælle Eftertiden om hans lange og trofaste Gerning, gennem de mange Aar.

Fru Cora Petersen var død allerede den 28. April 1891.

Petersen selv opnaaede at holde 50 Aars Jubilæum som Sognepræst og døde først i 1901 — ca. 90 Aar gl.

Af Ægteparrets fire Børn er de tre døde. Den ene af Sønnerne døde som ung teologisk Kandidat, den anden døde efter faa Aars Virksomhed som Godsforvalter paa Eriksholm. Johannes Petersen var i en lang Aarrække Adjunkt i Sorø og døde for faa Aar siden. Datteren, Frk. Cora P., der

var sin Fader en trofast Støtte paa hans gamle Dage, lever endnu i Sorø.

P. Andersen, Jydstrup.

(Født 26. Sept. 1842, død 10. Decbr. 1902.)

Man kan ikke give en Skildring, om end kun i korte Træk, af Jydstrup-Valsøllille Kommune uden at mindes Navnet P. Andersen. I Jydstrup Forsamlingshus hænger hans Billede og den Sølvkrans, der af Sognets Folk blev lagt paa hans Baare, et Vidnesbyrd om den Ære, han i Mindet nyder blandt Sognets Folk.

Peter Andersen, der hørte til en gammel Bondeslægt paa Jydstrupegnen (Slægten er endnu knyttet til Egnen), var en stærkt særpræget Type, af Støbning ikke ulig P. Jensen, Estrup; men medens Alvoren, det noget barske, var et Karaktertræk hos P. Jensen, var P. Andersen lysere baade af Lød og Lune. Han havde et aabent, bredskaaret, djærvt

Aasyn; hans Tale afspejlede sig ikke stærkt i Ansigtets Træk. Alvoren i hans Tale var meget ofte isprængt en salt Satire, der kunde svie og bide og kalde Latteren ned over Modstanderen. Han, der modstræbende var gaaet med til at lade sig opstille i 1881, og som stod famlende ved sin første Optræden, blev efterhaanden en fremragende og frygtet Debattør, der ikke veg for at anvende skarpe Midler. Bedst var han i en Forsamling, hvor han havde Fler-tallet med sig.

Han var trods sin forholdsvise Ungdom en direkte Efterkommer, politisk set, af de gamle Bondevenner — med stærkt Tryk paa »Bonde«. Medens hans noget ældre Samtidige, P. Jensen, var mærket i sit Livssyn baade af den første Indre Missionsbevægelse og af den grundtvigske Højskole, stod P. Andersen uden direkte Paavirkning fra nogen af disse Sider. Man har sagt — bl. a. Biografen i det nye Haandlexi-

kon —, at han tilhørte det radikale Parti, at han var en udpræget »Hørupsk« Bonde.

Det er dog kun delvis rigtigt.

P. Andersen har, saavidt man kan følge hans forskelligartede offentlige Virksomhed, strax sit eget bestemte Præg. Politisk ser han snart sine Idealer varetagne hos Berg og Hørup i Forening, snart hos Hørup, snart hos Bojsen. I 1895 gik han imod de Radikales nuv. Fører.

Da han i 1898 lod sig opstille af Venstre i Skelskørkredsen, var han Samlingsmærke for de forskellige »Retninger«, der hidtil i denne Kreds havde haft lidt vanskeligt ved at enes. Og efter sit Valg blev han et trofast Medlem af Venstrereformpartiet.

Man sagde, at P. Andersen hørte til den radikale Fløj i Venstrereformpartiet. I hvilken Grad dette passer, afhænger af, hvad man forstaar ved det efterhaanden yderst elastiske, for ikke at sige forkvaklede Begreb »radikal«

Mit Indtryk af P. Andersen — jeg fulgte ham som ung Referent paa en Række Møder i Skel-skørkredsen i 1898 — er det, at han i bredeste og bedste Forstand var en god Venstremand, der nødvendig gik efter andre Næser end sin egen. Dette kunde undertiden fremkalde et Indtryk af Særhed og Stædighed hos ham. Men det grundlæggende i hans Opfattelse af Politik var usvigelig Tro paa Selvstyret, baade i det kommunale og politiske Liv, en stærk Følelse for Nødvendigheden af at fremme Smaaafolks Velfærd og en levende Interesse for alt, hvad der angik hans Erhverv, Landbruget. Betegnende for ham som Politiker er det, at de første Sager, han efter i 1881 at være valgt i Ringstedkredsen (kaaret) beskæftiger sig med i Taler i Folketinget (Saml. 1881—82), er Forbedring af Fæste- og Lejehusmænds Kaar og Forlængelse af den dav. midlertidige Jagtlov — to Anliggender, der ligger lige i

de gamle Bondevenners Plan. Og i Samlingen 1882—83 beskæftiger han sig med den Sag, som først den allernyeste Tid har bragt til en Afslutning: Salg af Bøndergods under Ringsted Kloster. I de følgende Samlinger har han slet ikke Ordet. 1887 gik han ud af Folketinget.

Forholdet var vistnok det, at han egentlig nødig var gaaet ind paa at blive Rigsdagsmand, og at det egentlig var et Ønske af ældre Dato, naar han ved Udgangen af 1886 trak sig tilbage som Folketingsmand. Den politiske Kamp var jo paa dette Tidspunkt tilspidset til det Yderste. Højreministeriets udæskende Ho'dning havde gjort Venstre uforsonligt, som P. Jensen, Estrup, udtrykte det. P. Andersen var kun 45 Aar, altsaa en Mand i sin fulde Kraft. Men han ønskede at give Plads for en anden — den fra Studenterksamfundet udgaaede unge bondefødte Jurist, J. K. Lauridsen.

Forsaaavidt blev denne Tilbage-

træden af afgørende Betydning, som den medførte, at fra nu af er det »Politiken«s Radikalisme, der bliver den bestemmende i Ringstedkredsen.

P. Andersen blev sikkert hurtigt klar over, at denne Udvikling ikke var den attraaværdigste. Allerede i 1892, da Venstre deltes (Sukker og Øl), gik der Bud efter ham igen. Men han gjorde da den Erfaring, at en Folketingsmand er ikke let at vippe, selv om han sidder med kort Alderstid. Stillingen ved Valget i 1892 svækkedes ogsaa ved den Kendsgerning, at man ved en Deling af Venstre nogenlunde midt over kunde spille Kredsen over i Højre. Og det vilde begge Retninger for enhver Pris undgaa. Et Par Dage før Valget trak P. Andersen sin Kandidatur tilbage, og hele Oppositionen stemte paa J. K. Lauridsen, der valgtes med 5—600 St. Flertal. P. Andersen havde i Begrundelsen for Tilbagetrækningen af sin Kandidatur anført, at der kun var

sikret ham 636 St. Dette vildt jo have været for lidt, men nok til at tabe Kredsen. Det var under denne Valgkamp, at P. Andersen — med Henblik paa et da meget omtalt Redaktørskifte ved »København« — udtalte, at »den fine Portion af Højre mødtes med den fine Portion af de Radikale.«

Ved Valget 1895, hvor J. K. Lauridsen af tragiske personlige Grunde maatte trække sig tilbage, var den samme Bevægelse for at krydse Indflydelsen fra »Politiken« fremme, men sent forbedt som Følge af Forsøg paa en flersidig Overenskomst i 3 Kredse førte den ikke til noget Resultat. Ogsaa i dette Arbejde tog P. Andersen Del i god Konsekvens af hans Politik i, 1892.

Fra midt i 70'erne havde P. Andersen været med baade i Landbo- og Kommunalarbejdet. Han var Medstifter af Ringstedegnens Landboforening. Og meget tidligt tænkte Gaardmændene paa at sætte ham paa Næstformands-

pladsen i de samv. sjæll. Landboforeninger. Fra 1877 var han Sogneraadformand i Jydstrup-Val-sølille, fra 1880 Amdsraadsmedlem, med i Stiftelsen af Bank, Slagteri etc.

Da P. Andersen i 1895 solgte sin prægtige Fødegaard, var han kun en Mand midt i 50'erne. Han var ingen træt Mand. Men hans Ægteskab var barnløst, og han og hans Hustru følte Trang til nu at se andre Forhold. Vistnok i den følgende Sommer rejste han udenlands og skrev fra Rejsen en Række Breve til »Folketidende«, Breve, der viste ham som en god Iagttager ogsaa af fremmede Forhold.

En mægtig Forsamling hylde ham ved den Afskedsfest, der holdtes for ham i Ringsted den 30. Oktober 1895. Blandt Talerne var Ole Hansen, Bringstrup, Feldthusen, Høve, Provst Andersen, Ringsted, og mange flere.

Feldthusen, denne mærkelige temperamentsfulde Mand med

det gode Hjerte og den gode Forstand, saa' her som saa ofte før tværs igennem en hel Del Ting. Han sluttede sin Tale med at udbringe et Leve for, at P. A. og hans prægtige Hustru snart maatte »vende tilbage til os igen;« »thi her er dog deres rette Hjem.«

Feltdhusen kendte P. Andersen fra de mange Aar i Amtsraadet, og hans Ord fik Mening den Dag i 1898, da han var med at faa P. Andersen tilbage, rigtig nok ikke til Ringstedkredsen, men dog til Sorø Amt — til Skel-skørkredsen. At deres Veje hverken før eller efter altid løb parallelt med hinanden, betød mindre.

Paa Afskedsdagen i Ringsted havde P. Andersen fortalt, at han aldrig havde gaaet meget i Skole, men han huskede dog en af de gamle Forskrifter:

Arbejd, mens Du er ung,
det gavner, naar Du blir gammel og
tung.

P. Andersen blev jo aldrig gammel. Han var 60 Aar, da han døde. Han rantes af Sygdommen i Rigsdagen. Men arbejdet havde han.

Gennem alle Aar havde han vedblevet at være i stærk Tilknytning til Ringstedegnen og de Foretagender, som han selv i mange Tilfælde havde været med at oprette.

Folketingets Formand satte ham det Minde, at han var den folkelige Tankes sande Ven. Over hans aabne Grav paa Jydstrup Kirkegaard lød det, at han havde været Sognets og Egnens Ven.

Han har da haft den lykkelige Evne til at forene. Som en Bauta over hans politiske Grundopfattelse staar de Ord, hvormed han i 1887 gik Folketingsvalget i Møde:

»Valget staar mellem ordnede grundlovsmæssige Tilstande, tilvejebragt ved Lovgivningsmyndighedernes Samvirken, og en lille Samfundsklasses egenraadi-

ge Skalten og Valten med Landets Velfærd.«

F o r Orden og Samvirken, m o d Egenraadighed! Det Løsen har Livskraft den Dag i Dag. Og der er Brug for det endnu. Det har vi for ganske nylig erfaret.

En foreløbig Oversigt over et Arbejde.

VED AFSLUTNINGEN af dette — det femte — Afsnit af Artikelrækken „Tider og Skikkelser i Midtsjællands Historie“ kan der maaske være Grund til overfor den interesserede Læsekreds at give en lille Oversigt over dette fra mange Sider elskværdigt paa-skønnede Fritidsarbejde.

Det var i 1907, at Forfatteren begyndte Udgivelsen af Artikler i „Folketidende“ som Særtryk. Arbejdet er i høj Grad præget af den stykkevise Tilblivelse, og Forfatteren skal være den første til at erkende dets Mangler. Men det har alligevel bidraget til Løsningen af en Opgave, som ikke før er søgt systematisk løst af et Dagblad (en historisk Skildring af den Egn, i hvilken det paa-gældende Blad søger sin Læse-

kreds). Hvad der hidtil er naaet, vil efterfølgende Indholdsfortegnelse give et Indtryk af:

Første Del (1907).

- Den gamle Bostavn.
 Den gamle midtsjællandske Landsby.
 Naar byggedes Landsbyerne?
 Landsbyen og dens Jord.
 Til Belysning af det daglige Liv.
 Haraldsted, Knud Hertugs Helgensted.
 Fra Hagbards Høj til Kilden i Bøgeskov. (Skildringer fra Sigersted, Bringstrup og Gyrstinge Sogne.)
 Af Nordrup-Farringløses Historie.
 Af Gieseegaards Historie.
 Norden for de midtsjællandske Søer. (Den forsvundne Allindegaards og det ældre og nyere Skjoldenæsholms Historie.)
 Magister — Livsfange — Lensmand, et Blad af Ringsted Klosters Historie.

Anden Del (1910).

AF RINGSTEDS SAGA.

- Et Midtpunkt i Sagtiden.
 Ringsted i Middelalderen.
 Kongehyldning og Landsting.
 By og Borger.
 Ringsted i Poesi og Prosa.
 Det ældste Grundrids af Ringsted.
 St. Jørgens Hospital og Kapel.
 De, der sad til Dom paa Sjællandsfars Landstingsstol.

Nedgangstiden efter Svenskekrigen.
Ringsted Latinskole og dens Rektorer.
Ringsted Bymark.

Bartskærer, Kirurger og andet medicinsk Folk.

Ringsted-Billeder fra det forrige Hundre-
daar (bl. a med Lévnedstegnninger af kendte Mænd, der er født i eller har været knyttet til Ringsted).

(Da Bindet forlængst er udsolgt, vil der efter Henstilling fra forskellige Sider fremkomme en betydelig udvidet og fornyet Udgave.)

•

Tredje Del (1912).

Fra Borup og Kimmerslev Sogne.

Skildringer fra Terslev Sogn.

700-Aars Dagen for Dronning Dagsmars Død.

„En Bonde“ (1915).

(Peder Jensen, Estrup.)

2den Udgave af samme (1917).

Fjerde Del (1917).

Sydøsthjørnet af Sorø Amt.

Haslevegnsens Karaktertræk.

To Historikere.

Peder Oxes Borg og dens Bygherre.

Et letsindigt Ord, der kostede en Herregaard.

Forsvundne Landsbyer.

Forsvundne Skove.

Fattige Tider.

Bedemandssønnen, der blev en historisk Skikkelse.

Den første Bregentved-Greve.

Den gamle Bondeby.

Som By saa Borger.

Omkring øvre Susaa.
(Skildringer fra Testrup Sogn.)

Femte Del (1921).

(Se den efterfølgende Indholdsfortegnelse Side 228)

Endvidere er udenfor denne Række i „Folketidende“ fremkommet forskellige andre Afhandlinger, af hvilke en enkelt ogsaa foreligger i Særtryk, nemlig:

Paa en Hundredaarsdag. Søren Andersen, Nordrup. (1817 — 9. Februar — 1917.)

— Sluttende sig naturligt til Særtrykkene, men uden at være fremkommet som saadanne, har „Folketidende“ bragt følgende større og mindre Afhandlinger:

Lidt Præstekronike fra Ringsted. En Række Artikler i 1915.

Nedlagte Landsbyer i Sorø Amt. 1915.

Hellestrupmanden og hans Bønder. 1915.

Spredte Træk af Haraldsted Sogns Historie. Borgtomten paa Ørevadgaardens Mark. 1917.

Et gammelt Ringsted-Interiør med kendte Navne. 1917.

St. Bendts gamle Kirkegaard. 1917.

Langs Alfarvej. (Skildringer fra Vigersted — Ortvedegnen). 1917.

— Endelig har jeg til Aarbog for Historisk Samfund for Sorø Amt skrevet følgende lokalhistoriske Afhandlinger:

Ringsted Kloster i skiftende Tider. 1913.

Et Drama i Landevejstrafikens Tid. 1919.

Fra Sneslev Sogn i Ringsted Herred. 1920.

I denne summariske Oversigt over Arbejder til Egnshistorien er selvfølgelig ikke inddraget de mange mindre Ting, som Arbejdet ved et Dagblad Tid efter anden giver Anledning til at beskæftige sig med af historiske Sager. Ej heller forskellige Festskrifter, der er udkommet særskilt og intet har med Bladet at gøre.

Jeg har imidlertid ment det ikke alene forsvarligt, men rigtigt at meddele Oversigten. Dette Arbejde har noget af Tilfældighedens Præg over sig. Hensynet til, hvad der i Øjeblikket kunde forene historisk Interesse med den for en Avis altid fornødne Aktualitet har spillet en Rolle — og vil vedblivende, om jeg faar Lykke til at fortsætte Arbejdet, blive afgørende.

Lykke til det — ja, det er min Bedømmelse af Sagen. Indtægt i kongelig Mønt har Arbejdet ikke bragt og ikke tilsigtet at bringe Forfatteren. Men saa meget mere af Glæde i selve Arbejdet og en Vrimmel af Breve og Henvendelser fra Lægfolk og adskillige Lærde. Og dertil de øjensynligste og fornøjeligste Udslag ude i Folket, vidnende om, at mangfoldige er med i dette Arbejde.

. . . . Fjands Herreds historiske Skildrer, Digteren Jeppe Aakjær, skrev i 1917 et Digt til et historisk Stævne og indledede det med

følgende Vers, der som i én Sum synes mig at sige, hvad det er Egnshistorikeren gerne vilde være med at aabne Blikket for:

„Som dybest Brønd gir altid klarest
 og lifligst Drik fra dunkle Væld ud-
 rinder,
 saa styrkes Slægtens Marv hos Barn
 og Mand
 ved Folkets Arv af dybe stærke Minder.
 Din egen Dag er kort, men Slægtens
 lang;
 læg Øret ydmygt til dens Rod forneden:
 Aartusind toner op i Graad og Sang,
 mens Toppen suser imod Evigheden.“

— — —
 Lidt af dette søger jeg at naa ogsaa gennem min historiske Reportage.

Ringsted, d. 23. Januar 1921.

J. V. CHRISTENSEN.

Indholdsfortegnelse.

(5te Bind.)

Træk af Vollerslev og Gørslev Sog- nes Historie.....	3
Ringsteds „Rigsdagsmand“ fra 1660	93
Sjællandske Stæder.....	101
Midtsjællandske Runestene.....	123
Ved Ringsted Kirkes 750 Aars Minde- fest.....	137
Træk af Jydstrup-Valsølille-Egnens Historie.....	163
En foreløbig Oversigt over et Ar- bejde	221